

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури

**Екокритична проблематика роману Маргарет Етвуд
«За водною гладінню»**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
студента II курсу
спеціальності
«Зарубіжна література та англійська мова:
теорія та методика навчання»

Шадріна Олександра Володимировича

***галузь 01 – Середня освіта / Педагогіка
спеціальність – 014.021 Середня освіта***

Науковий керівник:
к. філол. н., доц. Білик Н. Д.

Рецензент:
д. філол. н., проф. Михед Т. В.

Допущено до захисту

Протокол засідання кафедри № ____ від _____

Завідувач кафедри _____ проф. Мірошніченко Лілія Ярославівна

Київ — 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СФЕРА ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОКРИТИКИ.	7
1.1. Історія, завдання й етапи розвитку екокритики.	7
1.2. Відновлення зв'язку між людиною й природою за книгою Г. Торо “Волден, або Життя в лісах”	13
1.3. Екофемінізм.	16
Висновки до першого розділу	18
РОЗДІЛ 2. ПРИРОДА Й ЛЮДИНА В КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	20
2.1. Місце й значення концепту природи в канадській літературі.	20
2.2. “Гарнізонна свідомість“ і ситуація “кордону” як фактори, що вплинули на осмислення стосунків людини й природи	23
Висновки до другого розділу	27
РОЗДІЛ 3. ВЕКТОРИ ЕКОКРИТИЧНОГО ПРОЧИТАННЯ РОМАНУ М.ЕТВУД “ЗА ВОДНОЮ ГЛАДІННЮ”	28
3.1. Алюзії на «Волден, або Життя в лісах» Генрі Торо в романі М. Етвуд «За водною гладінню».	28
3.2. Природа Канади й індустріалізований світ США як переосмислення конфлікту природи й цивілізації	31
3.3. Руїнування довкілля та ерзаці природного як вияв розладу людини з природою	40
3.4. Відродження втраченої ідентичності через повернення до природи	44
3.5. Ритуальний характер віднайдення себе через єднання з природою	56
3.6. Екофеміністичне прочитання роману	64
Висновки до третього розділу	67
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	77
Abstract	80

ВСТУП

Тема магістерської роботи - «Екокритична проблематика роману Маргарет Етвуд «За водною гладінню». Маргарет Етвуд — одна з найвідоміших канадських письменниць нашого часу. Роман «За водною гладінню» (1972) - ранній твір Етвуд, але в ньому були започатковані й знайшли яскраве втілення наскрізні для її творчості теми. Це теми людської природи та екологічних і соціальних загроз, які відбивають активну життєву позицію письменниці — захисниці довкілля й феміністки. Вони тісно поєднані й демонструють взаємопов'язаність і взаємозумовленість. Модерна цивілізація перетворює природне середовище на штучне, людське існування — на ерзац природного, що веде до негативних наслідків для людини й довкілля. Взаємозв'язок людини й природи — постійно у фокусі уваги Етвуд. У романі «За водною гладінню» головна героїня, безіменна оповідачка, повертається до свого дитинства, яке пройшло на безлюдному острові безмежного озера на півдні Канади. Вона шукає зниклого батька, але ця подорож перетворюється на повернення до самої себе, своєї людської й жіночої сутності. Вона зазнає потужних психологічних стресів і духовних змін, джерелом яких стає відновлення далеко непростижних стосунків з природою й самою собою як частиною цієї природи. Дослідження шкоди, яку люди завдали планеті, а разом і самим собі, завжди було надзвичайно важливим для Етвуд, і її роман є по-своєму унікальним зануренням у цю тему.

Етвуд завжди була письменницею, готовою йти на ризик і розширювати межі традиційної оповіді, роман “За водною гладінню” не є винятком. Він написаний у фрагментованому стилі потоку свідомості, з відтворенням думок і переживань героїні, представлених нелінійно. Така структура відображає фрагментарне самовідчуття оповідачки та її намагання зрозуміти власне життя та віднайти втрачену жіночу ідентичність. Метафорично, подорож оповідачки на майже безлюдні простори лісів і озер є відображенням її власного самоаналізу та усвідомлення шкоди, яку вона та люди загалом завдали природному світу, частиною якого є і вони самі.

Проблематика твору зумовила його прочитання з екокритичної точки зору. Екокритика — нова галузь літературознавства, яка швидко розвивається й взаємодіє з іншими методами літературознавчих студій. Поширеним є поєднання екокритики з феміністичною критикою. Екофемінізм є основним підходом до прочитання роману “За водною гладінню” у зарубіжному літературознавстві. Це демонструє стаття А. Бхалла “Ecofeminism in Margaret Atwood’s “Surfacing””, автор якої розглядає роман Етвуд як репрезентативний приклад екологічного фемінізму. Навіть мова, події та персонажі цього роману відображають світ, який пригнічує і домінує як над жіночністю, так і над природою, переконана її автор. На екокритичний аспект роману звертали увагу й у вітчизняному літературознавстві (Воронцова М.Ю.). Усе ж можете все ж назвати магістерську, мабуть. Приділяється увага цьому аспекту роману в контексті критики американського індустріалізму і в магістерській роботі Дживи Лал Чаліс “Ecological Consciousness in Margaret Atwood’s Surfacing”.

До українського літературознавства роман «За водною гладінню» в контексті творчості Маргарет Етвуд був введений ще 1983 року відомою дослідницею канадської літератури Наталією Овчаренко в монографії “Англомовна проза Канади”, там же приділено багато уваги канадській традиції зображення природи, що є важливим для розуміння цього твору. Досить докладно цей роман розглянуто й в монографії Овчаренко “Канадський літературний канон на зламі століть” (2006). Проте в обох монографіях Овчаренко уваги екокритичній проблематиці не приділено.

Новизна роботи полягає в багатоплановості осмислення екокритичної проблематики в романі. Роман був написаний до того, як екокритика оформилася в окрему галузь літературознавства, але в ньому втілилися характерні для неї інтереси й підходи до вивчення проблеми людини й природи на різних етапах її розвитку з моменту появи на зламі 80-х і 90-х рр. минулого століття і до нашого часу. Роман містить зображення дикої природи, алюзії на книгу «Волден, або Життя в лісах» Генрі Торо і “place-centered” оповідь, що було в фокусі

екокритики на її початковому етапі в 90-ті рр. ХХ ст., присутнє й входження урбаністичного простору й протиставлення природи й цивілізації, характерне для екокритичних інтересів першого десятиліття ХХІ ст., як і поєднання з іншими методами (екофемінізм), що визначає подальшу еволюцію екокритики. У романі Етвуд усі ці аспекти тісно переплетені. **Актуальність** роботи полягає у важливості піднятих в ньому проблем і осмисленні їх з позицій екокритики.

Об'єктом дослідження є роман М. Етвуд «За водною гладінню».

Предмет дослідження - екокритична проблематика роману М. Етвуд «За водною гладінню».

Мета магістерської роботи — всебічне висвітлення екокритичної проблематики в романі М. Етвуд «За водною гладінню».

Для реалізації цієї мети мають бути вирішені такі **завдання**:

- Окреслити сферу досліджень і завдання екокритики.
- З'ясувати національну специфіку потрактування природи та стосунків із нею людини в канадській літературній традиції;
- Простежити алюзії на книгу Г. Торо «Волден, або Життя в лісах».
- Розкрити руйнівний вплив США на екосистему Канади як втілення конфлікту цивілізації й природи;
- Простежити витіснення природного його ерзацами;
- Розкрити екофеміністичну складову роману;
- Простежити відродження героїні роману й долання нею психологічних травм шляхом повернення до природного стану;
- Розкрити ритуальну складову відновлення своєї сутності героїнею;
- Продемонструвати взаємозумовленість рішення поставлених екокритичних проблем в романі.

Для реалізації цих завдань застосовані **методи**: екокритики, елементи феміністичної критики, культурно-історичний, прийоми close reading.

Структура та обсяг роботи: кваліфікаційна робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок. Список використаних джерел складається із 52 позицій.

РОЗДІЛ 1. СФЕРА ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОКРИТИКИ.

1.1. Історія, завдання й етапи розвитку екокритики.

Екокритика - це галузь літературознавства, яка вивчає взаємини між людиною й довкіллям і їх відображення в літературі. Вона виникла в кінці 1980-х років у США, з початку 1990-х років поширилася у Великій Британії, потім іншими країнами. Причиною її виникнення і поширення є те, що світова громадська думка почала більше уваги приділяти проблемам екології та охорони природи. Незважаючи на широку сферу дослідження, екокритика поділяє фундаментальну передумову, що людська культура пов'язана з фізичним світом, впливає на нього та зазнає його впливу. Для більшості літературознавчих підходів «світ» є синонімом суспільства - соціальної сфери. Екокритицизм розширює поняття «світ» на всю екосферу.

Ш.Глотфелті дала таке визначення: «Екокритика — це дослідження взаємозв'язку між літературою та навколишнім середовищем. Подібно до того, як феміністична критика розглядає мову та літературу з гендерно-свідомої точки зору, а марксистська критика привносить усвідомлення способів виробництва до прочитання текстів, екокритичні студії ставлять в центр уваги проблеми Землі».[33; с. 18] Екокритики заохочують інших серйозно замислитися над естетичними та етичними дилемами, спричиненими екологічними кризами, а також про те, як література передає важливі для екосистеми цінності. Екокритика не тільки наголошує на «гармонії» між людиною та природою, а й торкається проблеми шкоди, яку завдають природі зміни в сучасному світі, більшість з яких безпосередньо пов'язані з людиною. Екокритика надає нового значення місцю, обстановці та середовищу. У своїх дослідженнях екокритики сподіваються, що екологічне розуміння природи змінить спосіб життя людей на Землі.

Деякі екокритики вважають датою народження терміну «екокритика» 1978-й рік. Саме тоді Вільям Рюкерт у своєму есе під назвою “Literature and Ecology: An Experiment in Ecocriticism” писав, що екокритика передбачає

«застосування екології та екологічних концепцій до вивчення літератури» [33; с. 20]. Протягом останніх майже трьох десятиліть екокритика проявила себе галуззю літературознавства, яка розглядає ставлення людей до природи та навколишнього середовища в літературі. Сьогодні, з розвитком і розширенням екокритичних досліджень, будь-яка межа між людською та «не-людською» природою розмивається. Екокритика розглядає літературу з точки зору місця, обстановки та середовища. Ш.Глотфелті в “The Ecocriticism Reader” пише: «Екокритичний підхід до літератури часто є міждисциплінарним, спираючись на знання з екологічних досліджень, природничих наук, культурних і соціальних досліджень».

Д.Лоретта образно пояснює це так: «Еко» походить від грецького кореня oikos, що означає «дім»... Подібно до того, як «економіка» — це управління або закон дому (nomos = закон), «екологія» — це вивчення дому. Таким чином, екокритика — це критика «дому», середовища, яким воно представлене в літературі, де визначення «дому», або ойкосу, не так просто потрактувати. Залишаються питання: що таке довкілля? Що таке природа? Чому термін «довкілля», який походить від «довкола, оточувати», змінився на те, що виключає його людський складник? Хіба люди самі по собі не є частиною природного середовища? Де і в чому живуть люди?» [41; с. 623-631]

Пітер Баррі у розділі під назвою «Екокритика» (друге видання «Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory») стверджує, що екокритика не має універсальної моделі. Він перераховує, «що роблять екокритики», це включає наступне: «Вони перечитують основні літературні твори з екоцентричної перспективи, приділяючи особливу увагу зображенню світу природи. Вони розширюють спектр екоцентричних концепцій, використовуючи їх щодо інших речей у природному світі, таких як ріст і енергія, баланс і дисбаланс, а також сталі або нестабільні використання енергії та ресурсів [21; с. 254].

Глен Лав у своїй праці «Practical Ecocriticism», відповідаючи на питання «Чому екокрітика важлива в сучасному світі?», каже: «У міру того, як обставини природного світу дедалі гостріше втручаються в наше викладання та письмо, імпліцитний діалог між текстом і навколишнім середовищем стає все більш і більш нагальним». Екокрітицизм розвивається як експліцитна критична відповідь на цей нечутний діалог і є спробою підняти його на вищий рівень людської свідомості [42; с. 18].

Екокрітики ставлять багато питань про зв'язок між довкіллям і літературою, але одне питання здається найважливішим: екокрітика пропонує екологічну інтерпретацію текстів. Шеріл Глотфелті наводить низку запитань, які могли б поставити літературні екокрітики, як-от: «Як природа представлена в цьому сонеті?» та «Яке взаємозапіднення можливе між літературознавством і екологічним дискурсом у суміжних дисциплінах, таких як історія, філософія, психологія, історія мистецтва та етика?» [33; с. 19]. Джонатан Бейт висловлює ту саму ідею, що й Глотфелті, але більш коротко: центральне питання екологічної етики полягає в тому, чи розглядати людство як частину природи, чи окремо від природи. Завданням літературної екокрітики є вирішення локальної версії цього питання: яке місце займає творча уява та письмо у відносинах між людиною та довкіллям, між розумом і світом, між мисленням, буттям і проживанням [20; с. 8]?

Карл Кребер у книзі «Екологічна літературна критика: романтичне уявлення та біологія розуму» вказує на важливість перетину між культурним і біологічним: «Екологічно орієнтована критика спрямовується на розумінні наполегливої романтичної боротьби за артикуляцію значущих людських стосунків в умовах природного світу, в якому трансцендентність не є проблемою... Таким чином, екологічно орієнтована критика визнає те, що для людей природно бути самосвідомими і, отже, природно будувати свої культури на основі складних взаємних асиміляційних взаємодій із їхнім фізичним і біологічним середовищем» [38; с. 9].

Термін «екокритика» є скороченою формою екологічної літературної критики. Тенденція відмовитися від посилання на літературу, на думку багатьох, робить зміст дисципліни неповним. Кребер, як і Ховарт, вказує на зв'язувальну функцію літературної екокритики між гуманізмом і наукою та називає поетів-романтиків «протоекологічними», оскільки вони приймали «природне середовище, що існує поза межами особистої психіки людини» [38; с. 19]. Глен Лав наголошує на тому, що екокритика зосереджується на «взаємозв'язках між матеріальним світом і людською культурою, зокрема культурними артефактами, мовою та літературою» [42; с. 196]. Роберт Керн у своєму есе «Ecocriticism: What is it good for?» зауважує: «До чого закликає екокритика - це фундаментальний перехід від одного контексту читання до іншого, точніше, перехід від людського до навколишнього середовища, або принаймні від виключно людського до біоцентричного чи екоцентричного, який базується на усвідомленні того, що є «більшим, ніж людина». [24; с. 267]

Екокритика розглядає природу як власну автономну, активну сутність, і тому її можна використовувати як важливий інструмент для інтерпретації літературних текстів, які представляють стосунки людей із довкіллям. Коли людина перейшла від науки до сучасних технологій, природа стала «Іншим». Все, що не є людиною, стали називати природою. О. Дж. Джойс та Е. Манікем у статті «From Ego-centered to Eco-centered Humanism: A Wilburian Perspective» в *The Atlantic Literary Review* висловлюють таку думку: «Культурні антропологи, такі як Леві-Строс, розрізняють природу і культуру, стверджуючи, що те, що є універсальним і спонтанним і не залежить від жодної конкретної культури чи будь-якої визначеної форми, належить природі. І навпаки, те, що залежить від системи норм, що регулюють суспільство, і тому здатне змінюватись від однієї соціальної структури до іншої, належить до культури» [36; с. 76].

Внесок Артура Лавджоя є дуже помітним. Він зауважує, що одним із найдивніших, найпотужніших і найстійкіших чинників у західній думці є використання терміну «природа» для вираження стандарту людських цінностей,

ототожнення добра з тим, що є «природним». Природа завжди виявлялася сильнішою за людину. Вона часто демонструвала свою силу, контролюючи людську силу через природні катаклізми, такі як голод, посуха, повінь, землетрус тощо. Людське життя та природа настільки взаємопов'язані, що люди не можуть відокремитися від її впливу. Тому у них немає іншого вибору, окрім як прийняти і щедрість природи, і її випробовування. Можна сказати, що це взаємно, оскільки природа також змінюється в залежності від дій людини. Наші безвідповідальні дії завдають непоправної шкоди природі. Так працює ланцюг екосистем, у якому все пов'язано одне з одним, отже, впливає одне на одного.

Розрізнення між екологічним та екокритичним письмом має вирішальне значення для розуміння екокритики. Шеріл Глотфелті зазначає, що «література про природу підтримує дуалізм, який стверджує, що природа повністю відокремлена від людства, у той час як екокритична література об'єднує їх або, принаймні, аналізує зв'язок між ними» [33; с. 20]. Важливим є визначення природи та мистецтва Ральфа Волдо Емерсона та його аргумент про те, що означає бути цілісним завдяки роботі на природі. У своєму есе «Природа» Емерсон визначає природу як «сутність, яку людина не в силах змінити», а мистецтво — як «суміш людської волі з тим, що людина не може змінити» [28; с. 3]. Таким чином, при використанні природи як предмету літературного дослідження, слід звернути увагу на людську волю в природі. Емерсон визнає, що проблеми з навколишнім середовищем виникають через «відновлення влади людини. Проблема відновлення у світі первісної та вічної краси ... вирішується спокутою душі. Руїни чи порожнеча, які ми бачимо, дивлячись на природу, знаходяться в наших власних очах» [28; с. 45]. Екокритики наголошують на збереженні ландшафту задля порятунку людської раси. Екокритика не тільки наголошує на «гармонії» людини та природи, але й говорить про руйнування, спричинене природі змінами, що відбуваються в сучасному світі, за більшість яких людина несе пряму відповідальність.

Дж. Адамсон та С. Словік у своїй праці “Guest Editors' Introduction the Shoulders We Stand on: An Introduction to Ethnicity and Ecocriticism” виділяють три хвилі екокритики [16; с. 5-24]:

Перша хвиля, виникла на початку 1990-х років. Для неї характерні: реалістична епістемологія, фокус на екоетичній категорії тексту, концепт природи як дикої, міметичне зображення природи, перевага нехудожньої літератури над художньою, довіра до екологічної науки, вивчення природи через особистий досвід та екоактивізм, а також обмеження текстами англо-американського канону.

Друга хвиля, виникла на початку 2000-х років. Тут до екокритики були адаптовані різні напрямки культурологічних студій а також конструктивістські методи критичного аналізу. Зображення природи як дикої було переосмислено та доповнено урбаністичною тематикою. До наявного корпусу текстів додаються тексти різних жанрів, розглядаються не лише тексти про природу. Достовірність природничих наук ставилася під сумнів, а отже зникає монопольність текстів про природу та науки про природу. До того ж додаються інші перспективи та точки зору, такі як екофемінізм, екопсихологія та екологічна справедливість.

Третя хвиля. Вона припадає на 2010-і роки. Відмова від критичної теорії змінюється активним її залученням до екокритики. Посилюється значення екоактивізму та активістського стрижня, а також увага до екологічних наслідків особистого та колективного способу життя. Різні форми політичної екокритики, зокрема екологічна справедливість, усе більше виділяються як частина екокритики. З'являються поєднання екокритицизму з постколоніалізмом, матеріальним фемінізмом, науковими дослідженнями а також квір-дослідженнями. Кордони екокритичного аналізу розширилися від пов'язаного з місцем, регіонального та національного до світових масштабів, піднімаються питання кліматичних змін.

П. Марланд також виділяє і четверту хвилю екокритики, основними рисами якої є поєднання екокритики з глобальними теоріями культури, еволюції, а також трансдисциплінарне набуття знань. На відміну від інших вона співіснує з третьою хвилею а не йде після неї [43; с. 846-868].

Варто зазначити, що таке розділення на хвилі не може бути до кінця точним або повним, адже багато з цих тенденцій збігаються, і кожна з них має свою унікальну історію, яка часто передує офіційній появі екокритики, як, наприклад, екофемінізм. До появи екокритики існувала екокритична думка, що базується на екологічній літературі дев'ятнадцятого та двадцятого століть. Але водночас такий короткий виклад історії екокритики слугує гарним введенням у тему для орієнтації, адже за останні тридцять років відбулися значні зміни. За цей час екокритика сягнула світового масштабу та набула безліч різних підходів та методів.

1.2. Відновлення зв'язку між людиною й природою за книгою Г. Торо «Волден, або Життя в лісах».

Вплив американського письменника, філософа та натураліста Генрі Девіда Торо і його книги «Волден, або Життя в лісах» на розвиток екокритичної думки та літератури є значним і фундаментальним. Увага Торо була спрямована на те, щоб жити упритул до природи, подалі від штучного американського суспільства. У «Де я жив і для чого я жив», другому розділі «Волдена», він описує своє життя у лісі в хатині, яку він сам побудував біля Волденського ставка. Він хотів жити просто, без «сучасних удосконалень», які він називав «покращеними засобами для досягнення не найкращих цілей» [цит. За 48; 26]. Він хотів звести до мінімуму життєві потреби та забезпечувати їх самостійно. Він хотів жити за своїм принципом: «Вартість речі — це кількість того, що я називаю життям, яке потрібно обміняти на неї». Це показує та обґрунтовує, як людина позиціонує себе у світі природи, розуміє природу та екологічні аспекти. У природі він хотів жити

вільно, щоб насолоджуватися спокоєм власної душі, який він хотів висловити, записавши свої переживання.

Коли Торо вперше оселився в лісі, він почав проводити там дні й ночі. Це було 4 липня 1845 року, в День незалежності Америки. Єдиним будинком, власником якого він був, був намет, ним він час від часу користувався під час екскурсій влітку. «Оселя без птахів подібна до м'яса без приправ» [46; с. 56-57]. Торо ж в своїй оселі насолоджувався компанією птахів. Кожен ранок був черговою можливістю провести просте й цнотливе життя у єднанні з самою Природою. Торо вставав рано вранці і купався в ставку. Купання було свого роду релігійним катарсисом і однією з найприємніших для нього речей. Ранок, пора доби, яка запам'ятовується найбільше, - це година пробудження. Торо каже, що «він пішов у ліс, тому що хотів жити вільно, щоб зіткнутися з основними фактами життя». [46; с. 60]. Він хотів жити сповна і насолоджуватися кожним моментом життя. Торо хотів жити життям чесної людини в повній простоті — такій простоті, коли достатньо лише одного прийому їжі замість трьох, і страви є звичайними, невишуканими. Він каже: «Сам Бог досягає кульмінації в теперішній момент і ніколи не буде більш божественним на лоні природи» [46; с. 65]. Розділ «Звуки» зображує типовий день, від раннього ранку, до полудня, де згадується звук потягу, до вечора та ночі із мелодіями сов та жаб. Це і є вступом до життя біля Волденського ставка. Він завершився обговоренням співу півня, і таким чином повертається до теми ранку, який робить людей «невимовно здоровими, багатими та мудрими» [46; с. 86].

У розділах «Самота» і «Відвідувачі» Торо фокусуються на спілкуванні. Торо відкидає тут те, що є профанним і поверхневим, природа є джерелом щирості та неупередженості, вважає він. Суспільство породжує самотність і страх, які можна розвіяти, задовольняючись Природою. Людина ніколи не є самотньою, якщо вона усвідомлює свої стосунки з природою та її жителями: «Цінність-бо людини не в шкірі, тож яка нам різниця, чи можемо повсякчас доторкнутися до сусіда?». Самотність дає людині шанс наблизитися до Природи,

живої реальності: «Я анітрохи не самотніший за кульбабку, чи єдину дивину на лузі, чи за листок бобу або щавлю, чи за гедзя, чи за джмеля.» [цит. За 48; с. 26-27]. За цією шкалою можна оцінювати соціальні відносини: справжня відстань - це коли ми не можемо спілкуватися з іншими. У «Відвідувачах» Торо підкреслює важливість науковців та інтелектуалів як відвідувачів його ставку. Він вітає простих рибалок і мисливців, поетів і філософів, які приходять у ліс за «свободою» душі й каже: у мене було більше підбадьорливих відвідувачів, ніж минулого разу. Невдовзі приходять діти, залізничники, що недільним ранком гуляють у чистих сорочках, рибалки й мисливці, поети й філософи, словом, усі чесні паломники, які вийшли в ліси заради свободи, і я вітав їх: «Ласкаво просимо, англійці! Ласкаво просимо англійці!» бо я спілкувався з тією расою» [46; с. 103].

Торо висловив думку, що розділи «Бобове поле» та «Містечко» не є подальшим дослідженням того, що є диким або невідомим, оскільки квасоля — лише ще один різновид бур'яну, «Вони припинали мене до землі, тож я черпав із неї сили, як Антей» [цит. За 48; с. 27]. Культивовані боби нагадують людині про марнотратство, великодушність і неупередженість природи – найнадійнішу основу нашої довіри та свободи від тривоги. Посіяне зерно символізує надію нагодувати людство. «Містечко» акцентує увагу не на суспільстві, а на позбавленні від нього, від доріг та орієнтирів. Коли Торо посадили у в'язницю за несплату податків і невизнання влади, він каже: «Та хай би куди людина пішла, від неї не відчепляться зі своїми нищими інсинуаціями і далі по змозі намагатимуться затягнути у своє мерзенне й дивакувате товариство». Торо, кидаючи виклик і водночас даючи пораду, каже: «Ви, що керуєте справами державними, який вам пожиток із покарань? Полюбіть чесноти — і люди житимуть чесно. Чесноти людини вищої — мов той вітер; чесноти людини простої — мов трава, і трава згинається, коли над нею віє вітер».

У «Ставках» Волденський ставок визначено як життєвий центр: «Це — око землі, що вдивляється у глядача, аби пізнати глибину його натури». Тут природа

розглядається в ширшій перспективі: природа є основою всіх людських підприємств. Сам ставок він описує так «Конкорд носить у своїй короні цю коштовність із першорядної води». (цит. За 48; с. 27) Таким чином, Волденський ставок представляє стан незмінної досконалості, який можна порівняти з Єрусалимом Блейка, грецькою урною Кітса та Візантією Єйтса. Ставок утворює центральний, ключовий образ у Волдені. Він дає нам вікно, щоб зазирнути у світ природи. Це нагадує нам про сезонне оновлення від брудного, буденного до чистого, самотнього життя, життя, очищеного регулярними змінами та відображенням неба.

1.3. Екофемінізм.

Екофемінізм, або екологічний фемінізм - це течія фемінізму, що досліджує зв'язок між жінками та природою. Сам термін «екофемінізм» був введений французькою дослідницею Франсуаза д'Обонн в книзі «Фемінізм або смерть». Ця книга-заклик до екологічної революції торкається проблем нерівності та чоловічого домінування над маргіналізованими групами людей та природою. Вона аргументує, що такий устрій суспільства спричиняє дві кризи водночас: демографічну та екологічну.

Екофемінізм як практика виник через взаємозв'язок утисків жінок та споживацького ставлення до природи. Ще одним чинником є поняття «заплутаної емпатії», яка приносить як співчуття, так і дії щодо пом'якшення умов екосоціальної несправедливості [17; с. 68]. Він сформувався в багатьох прикладних та академічних галузях, серед яких можна виокремити охорону навколишнього середовища, літературознавство та мистецтвознавство. Екофемінізм відрізняє від інших його міждисциплінарний підхід до вирішення екологічних проблем. Його унікальність полягає в поєднанні людської та міжвидової справедливості, а також справедливе співіснування людини і довкілля. Інші феміністські погляди та дослідження часто ігнорують питання

виду та міжвидових відносин, також не розкривають питання культурних зв'язків між сексуальністю, статтю, нацією та расою.

Феміністичні табори миру 1980-х та 1990-х років, зокрема протестні табори 1983 року в Америці, Грінхамський протестний табір простих жінок 1982 - 2000 років у Великобританії а також екофеміністський захист Клайокуот-Саунд 1993 року у Британській Колумбії звернули світову увагу на екофемінізм а також вивели його за рамки політики миру. Це було викликом гендерній політиці екологічної активності, зв'язкам людини та природи, якими маніпулювали екоактивісти того часу, а також лісозаготівельним компаніям. “Code of Non-Violent Action” від Clayquot Sound та “Women's Pentagon Action Unity Statement” показують те, що ці активісти обізнані в питанні зв'язків між несправедливістю з боку людства, експлуатацією видів а також політичними та економічними структурами. Екофемінізм є унікальною ланкою для співіснування людей, тварин та природи [17; с. 69].

Екофеміністки критикують молочну індустрію починаючи з введення штучних гормонів росту в США у 1993 році. Їх використання є проблемою з точки зору шкоди, заподіяної самкам великої рогатої худоби та їх потомству, як і споживачам цих продуктів та фермерам, і все це задля збагачення біотехнологічної корпорації Monsanto. Феміністки критикують втручання науки в материнство, що у людей, що у тварин. Вже в двадцять першому столітті екофеміністки та екоактивісти підкреслюють зв'язок між токсинами навколишнього середовища, грудним молоком та наслідками цього для немовлят. Екофемінізм розглядає та аналізує такі підходи, як маніпуляцію материнством різних видів, адже використання коров'ячого молока та буквально поневолення телят шкодить цим видам та є індустріальним конструктом «материнства» як самопожертви та постійним наглядом за іншим аж до смерті.

При розгляді етики як джерела правильних стосунків між людьми, тваринами та природою екофеміністки розкритикували героїчні та романтичні

нарлативи, що є основними для екологічної етики. Марті Хіл у своєму “From Heroic to Holistic Ethics: The Ecofeminist Challenge” висуває свою теорію стиснутого нарлативу: «Наразі етика задумана як інструмент для прийняття драматичних рішень у момент, коли сталася криза. При тому ніхто не замислюється над тим, чому взагалі виникла криза чи конфлікт» [37; с. 256]. Хіл пропонує «розглянути всю історію, що стоїть за етичними дилемами» та розкрити взаємозв'язки екологічних та соціальних перспектив, економіки, політики та механізму прийняття рішень, що включатиме також і всіх, хто постраждав від етичної «кризи». Екофеміністки наголошують на важливості вирішення проблем несправедливості саме тоді, коли вони виникають, а не коли справа доходить до їх наслідків.

Різні наукові дослідження, в тому числі доповідь ООН “Livestock's Long Shadow: Environmental Issues and Options” вказують на взаємозв'язок людини, клімату та промислового сільського господарства. Жінки країн першого світу, таких як США та Китай, страждають від кліматичних змін та стихійних лих через соціальні ролі. Гендерні ролі обмежують свободи жінок, фокусуючи їх увагу на виробництві їжі та перешкоджають їм у прийнятті рішень щодо захисту довкілля. Екофемінізм досліджує ширшу історію зміни клімату, та вивчає особливості відносин між людиною та природою а також між країнами першого, другого та третього світу [50].

Висновки до першого розділу

Отже, екокритика це новий напрямок у літературознавстві, вона розглядає творчий доробок письменників з позицій біоцентризму. Людина для екологічної критики - єдина з природою, а не окремий об'єкт. Основними засадами екокритики є такі:

- Природа існує не для чогось або когось, екокритика відкидає прагматичне ставлення до природи та наголошує на неможливості її експлуатації.

- Злагожене співіснування людини і природи, природа - окрема реальність, не втиснута в системи та рамки людського сприйняття.
- Люди є тимчасовою частинкою, піщинкою в макрокосмі природи.
- повернення людини до себе через природу.

Адамсон та Словік визначають три хвилі екокритики:

1. 90-ті роки. Концепт природи як дикої. Основа вивчення природи - особистий досвід і екоактивізм. Присутнє міметичне зображення природи та реалістична епістемологія, а також довіра до екологічної науки.

2. Початок 2000-х. З'являється урбаністична тематика, ствердження цінності дикого стану природи. Спектр досліджень став ширшим і включив довкілля загалом, адже знявся концепт природи лише як дикої. Підкреслюється цінність дикого стану, а в текстах тематика розширюється за рахунок обжитою людиною природи.

3. 2010-і роки – в екокритиці присутній сильніший екоактивізм, активістський стрижень, екосправедливість та інші форми екокритицизму. Активізуються поєднання екокритики с постколоніалізмом, квір-дослідженнями й т.д..

Екофемінізм вивчає експлуатацію людством природи і жінки. Взаємозв'язок людини і природи аналізується тут з позиції гендеру.

РОЗДІЛ 2. ПРИРОДА Й ЛЮДИНА В КАНАДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

2.1. Місце й значення концепту природи в канадській літературі

Багато канадців вважають природну спадщину Канади важливою частиною своєї ідентичності та культури як на особистому, так і на національному рівнях. Почуття поколінь канадців виявляли благоговіння перед природним світом, його нескінченних ресурсів, страх і (або) гордість за простори дикої природи та суворої погоди, а також повагу та турботу про місцеве біорізноманіття. Такі погляди зазвичай висловлюються і в сучасній літературі, а також у мистецтві, музиці та інших проявах канадської культури [40] [52]. Багато канадців вважають природу важливою, оскільки вона підтримує їх як у матеріальній, так і в духовній сферах. Це підкреслюється тим, наскільки часто теми природи проникають у канадську літературу.

Песимізм та відчуття фатальності, яке переслідує героя, серед інших є визначальними рисами канадської літератури. Витоки цього можна побачити у перших написаних на канадській землі художніх творах. Можна вважати, що це і є найдавніша канадська літературна традиція. З особливою гостротою вона виявилася у творах, присвячених взаємовідносинам людини та дикої природи, яку їй потрібно було не скільки освоїти, скільки перемогти і вижити в суворих північних умовах. Природа в канадській літературі завжди зображувалася як джерело загибелі людини, як грізна та неприборкана сила, яка руйнує. «Боротьба, яка визначила наш національний характер, - сказав канадський літературознавець Р. Ньюмен, була боротьбою не з іншими народами, а проти холоду, вітру, скель. Це «чиста» битва, але вона ніколи не приводила до перемоги, а тільки до нескінченного ряду поразок» [6; с. 51].

Більшість перших переселенців вбачали в природі перешкоду на шляху розвитку цивілізації. Взаємини людини з тваринним світом завжди виражалися за допомогою рушниці. Найбільш відомими в Канаді першими письменниками-натуралістами були М. Стрікленд, Т. Нід, Ф. Стюарт, С. Муді, К. Трейл. Книги

цих авторів нагадували наукові дослідження, тож віднести їх до творів художньої літератури можна було б з натяжкою. Проте письменників об'єднує загальний погляд на природу якесь єдине у своїй ворожості людині середовище, в якому вона відчувається чужорідним тілом.

Загальний характер канадських творів про природу полягає в тому, що вони сповнені недовіри до природи, постійного очікування зради з її боку, в результаті чого на когось із героїв чекає смерть. Ця особливість, що є виключно канадською рисою, поєднується в художній літературі Канади, особливо останнім часом, з прямо протилежним характером сприйняття природи, характерним для світової літератури загалом. Існування двох протилежних поглядів на природу - один із найбільших парадоксів в канадській літературі. Якщо у літературах інших країн поширена думка про дику, неосвоєну Канаду як про якусь «землю обітовану», куди можна сховатися від руйнівного впливу на особистість сучасного міста, то для самої канадської літератури не менш характерним є зображення природи в образі всепоглинаючого чудовиська. Зараз це трохи послабилося, але все ще виразні споконвічно «канадські» риси.

Існує ще одна причина, чому образ природи став таким важливим у канадській літературі. Це властива канадцям жага до подорожей, що виникла і як необхідність, і як результат освоєння канадських земель з їх величезним простором та великими відстанями, які доводилося долати піонерам. Н. Овчаренко стверджує, що на початку свого існування канадська література відрізнялася великою кількістю романів-спогадів, історичних досліджень, присвячених цій темі. «Дорога стала метафорою, за допомогою якої виражалася ідея завоювання земель. Дорога та пригода стали синонімами» [6; с. 59].

У XIX столітті культура Канади розглядалась у руслі британської культурної традиції. Дослідники того періоду вважали, що до тих пір, поки в Канаді не виникне власна культурна еліта, у країні неможливо буде і розвиток національної літератури. Ця думка поширювалася і на літературу про природу.

Дослідник тих років Джон Джордж Буріно говорив: «Опис наших лук, прерій і лісів з усім їх багатством або художні замальовки красивих тварин або озер не відіграють для людини жодної ролі. Великі думки і справи не мають нічого спільного з ландшафтом» [23; с. 24].

Натомість такі дослідники, як Л. Стівенсон, визнали, що насправді література Канади знаходиться майже повністю у владі природи і присвячена їй. У середині ХХ століття, коли ця тенденція стала домінуючою в сприйнятті літератури країни, Г. Макферсон писав: «Література Канади розглядається критикою як боротьба проти насильства, проти байдужості природи, спроба зробити пейзаж більш людським, наситити його художньою уявою і з її допомогою розкрити людську особистість», «Прерія - це середовище, яке виявляє в нас все краще і все гірше». Канадський пейзаж проникає в психологію героїв, набуваючи характеру міфу. Міфотворчий елемент у зображенні ландшафту проявляє себе в прагненні героя твору злитися з природою, найбільш повно висловивши цим самого себе в часі і просторі [6; с. 76].

Тому не дивно, що з давніх давен канадські письменники використовували в своїх творах природу, ландшафт як засіб посилення, яскравішого виділення головного - ідейно-тематичної спрямованості твору, а також особливості особистості того чи іншого героя. Оточений величезним простором, в якому він повинен знайти себе, такий герой, за словами деяких канадських літераторів, часом набуває рис якоїсь геометричної фігури. Так, канадський дослідник Уоллес Стегнер розглядає краєвид у математичних термінах: пейзаж у нього перетворюється на якесь гігантське коло, що замкнуло в собі людину. При такому сприйнятті образ природи несе метафоричне навантаження, ніби зображується людина у всесвіті. Така метафора побудована на контрасті людина - Земля. «Вертикальна», за словами канадських критиків, людина самотня у світі «горизонтальних» ліній.

Як зазначав Нортроп Фрай [29; с. 247], «.. все, що є центральним у канадському письмі, здається, позначене пануванням світу природи». Підтримуючи цю точку зору, Літлджон і Пірс [40; с. 11] стверджують, що основним фактором, який виділяє «канадську літературу серед більшості інших національних літератур... є вплив дикої природи». Маргарет Етвуд [19; с. 49] підтримує цю точку зору: «...У країні з такою великою кількістю дерев, озер і скель у співвідношенні до кількості людей, зображення природи присутнє майже скрізь». Хоча багато літературознавців погоджуються, що природа мала великий вплив на канадську літературу як в минулому, так і тепер, думки щодо її художнього втілення розходяться: теми природи відіграють неоднозначну роль у канадській літературі: часом відображають страх і відразу, часом — любов і повагу [52; с. 172].

2.2. “Гарнізонна свідомість“ і ситуація “кордону” як фактори, що вплинули на осмислення стосунків людини й природи

Н. Фрай аналізує вплив канадської природи на літературу. Він повертається до створення Канадської конфедерації у 1867 році, та пише: «Відчувати себе «канадцем» означало відчувати себе частиною нічийної землі з величезними річками, озерами та островами, які мало хто з канадців бачив. [...] Виникає питання, чи було в якійсь іншій національній свідомості так багато невідомого, неусвідомленого, настільки вбудованого в неї». [30; с. 220]

Через величезний і незнайомий кордон, який, здавалося б, обмежував ранніх канадських колоністів, розвивалися тісно згуртовані громади з відносно невеликим контактом між обжитими районами. Фрай вважає, що це призвело до розвитку «гарнізонної свідомості», яка вплинула на зміст і стиль ранньої канадської літератури [30; с. 225]. Цю метафору гарнізонної свідомості тлумачили як «страх і відразу» до світу природи [39]. Грейді доповнює слова Фрая: «...Так само, як ми будували фізичні фортеці, де ми могли бути в безпеці

від природи, ми будували психологічні фортеці проти природи. Для нас поклик дикої природи був заклик до битви» [34; с. 5].

Саме поняття «завоювання природи», як пише Н. Фрай, передбачає щось пов'язане з військовими операціями. Панічний жах, страх перед природою, який відчувається майже в кожному художньому творі канадської літератури, виникає аж ніяк не через небезпеки, які чекають на героїв. Цей страх викликаний не так незвіданністю таємниць природи, як «чимось, що виявляють або несуть у собі ті чи інші її явища. Людський розум захищає цілісність і святість моральних цінностей у той час, як природа, що протистоїть їм і не володіє свідомістю, є людині сліпим запереченням цих цінностей» [6; с. 56-57].

Зазначимо, що Фрай не обов'язково звертається до метафори гарнізонної свідомості, щоб відтворити лякаючий образ світу природи. Натомість він посилається на цю метафору й для того, щоб пояснити, чому історія та право мали вплив на канадську літературу, а також важливість бути частиною суспільства, а не відриватися від нього [30; с. 226].

Самотність людини відображає реально існуючу серйозну соціальну проблему. У Канаді з її специфічною історичною та суспільно-політичною ситуацією ця проблема дещо модифікована. Суть її полягає не стільки в відчуженні особистості в загальноприйнятому її значенні, скільки в глибоко внутрішній, духовній ізоляції, в якій тільки й може знаходитись особистість, яка не знає своєї історії, свого коріння і знаходить сенс існування у власному вузькому духовному світлі. Моделі такої ізоляції, на думку канадського літературознавця Джона Мосса, найхарактерніші сьогодні для канадської літератури. Він розрізняє чотири фази ізоляції, які нібито відповідають фазам історичного розвитку країни. До цих чотирьох фаз Дж. Мосс відносить досвід гарнізонного життя у фортах, період завоювання кордону, колоніальний та іммігрантський досвід [6; с. 133].

Він наводить приклад: якщо в «Історія Емілі Монтег» Ф. Брук зображає психологію людини, замкнутої у вузькому світі форту, то у «Вакусті» М. Річардсона вивчається період завоювання кордону. Кожен з чотирьох видів відчуження має свої особливості й у кожний з відповідних періодів часу воно сприймалося по-своєму. Мешканці фортів були ізольовані не один від одного, а від навколишнього недослідженого, а тому страшного світу, що сприяло виникненню романтичного бачення світу. У романтичному дусі написано і роман Френсіс Брук «Історія Емілі Монтег». Така ізоляція від світу, на думку Дж. Мосса, становить одну з головних традицій канадської літератури. До цієї традиції дослідник відносить і роман М. Лаурі «Біля підніжжя вулкана». У період завоювання кордону ізоляція вже охоплює окрему особистість в її боротьбі за існування. Якщо «гарнізонна свідомість» укладає конфронтацію двох реальностей - соціальної та моральної, то дуальність світу кордону полягає в самому баченні навколишньої дійсності. [6; с. 133]

Протиставлення природи та цивілізації почалося сам в період завоювання кордону, воно є типовим для літератури того періоду. Герой роману М. Річардсона «Вакуста» втілює в собі характерне сприйняття кордону як жорстокої, важкопереборної сили. Породжене нею відчуження було відчуженням від навколишнього насильства. Якщо досвід жителів форту – досвід, загальний для певної групи людей, то в період кордону - це досвід окремої ізольованої особистості, яка перебуває в оточені дикої природи. Джон Мосс вважає, що такі поняття, як «втеча, самотність, дикість, романтичне світосприйняття, внутрішня форма та пошуки сенсу існування» тісно взаємопов'язані в літературі кордону [6; с. 134]. Залишаючись у чомусь традиційними для англомовної літератури Канади, ці риси також з'являються і у пізніших романах, наприклад у «За водною гладінню» Маргарет Етвуд, де події починаються на кордоні, після чого безіменна героїня опиняється на природі, спочатку з друзями та чоловіком, а після чого сам-на-сам.

Тема самотності найчастіше зустрічається в канадському «романі прерій». У творах про природу самотність людини диктується невблаганною силою, яка полягає в образі навколишньої природи. І в цьому проявляється елемент міфології, який використовується канадськими письменниками; Впровадження в навколишній світ природи божественного начала підкреслює підлегле становище самої людини. У канадському літературознавстві прийнято вважати, що саме автори «романів прерій» створили «канадський міф». У той же час такі риси в зображенні природи, як нескінченність, простота, поєднання порядку і суворості, об'єднують, на думку багатьох письменників, природу з божеством. Таким чином, виходить, що людина, розташована в центрі світобудови, також має божественне начало. [6; с. 78]

Потрактування М. Етвуд природи не суперечить канадській національній традиції. У своїй праці «Survival: A Thematic Guide to Canadian Literature» Маргарет Етвуд висловлює думку про те, що центральним образом канадської літератури, еквівалентним образу острова в британській літературі та кордону в американській літературі, є виживання та його центральний персонаж — жертва. Етвуд стверджує, що як англійські, так і французькі романи, оповідання, п'єси та вірші беруть участь у створенні цієї теми як центральної відмінної риси національної літератури. Вона підкреслює її загальний характер, де основою літератури є не зміст, а закладені автором моделі світосприйняття. Основною моделлю і є виживання, адже у більшості канадських письменників існує модель світу сповненого жахом і небезпекою, від якої неможливо сховатися. В англійській канадській літературі часто присутнє негативне ставлення письменника до навколишнього світу, він є ворожим, непривітним. Важливо зазначити, що ця праця вийшла в тому ж році, що і «За водною гладінню», де Етвуд змальовує природу почасти і як ворожу героям [19].

Висновки до другого розділу

Канадська література нерозривно пов'язана з природою. Канадські твори не лише описують красу природи, а й її дикість та неприборканість, що не є безпечним для людини. Історично склалося так, що канадці воювали не проти інших народів, а проти самої природи та її викликів, що неодмінно закінчувалося поразкою людини. Цим і зумовлений страх канадців перед природою. Канадці робили фізичні фортеці для захисту від природи та її незгод, вони відгороджувалися від неї фізично та ментально. Маргарет Етвуд вважає, що більшість героїв канадських творів мають лише одну основну мету – виживання. Таке відмежування також вплинуло і на розвиток тем ізоляції та самотності в канадській літературі. Ізольованість від природи та людей породжує сильне відчуття самотності.

Нортроп Фрай розглядає створення невеличких згуртованих громад на початку заснування Канади в поєднанні з величезними кордонами їх держави як чинники створення «гарнізонної свідомості». Відмежування людей від природи та самих себе відображаються у канадській творчості, де головні герої часто ізольовані від світу людей та природи.

РОЗДІЛ 3. ВЕКТОРИ ЕКОКРИТИЧНОГО ПРОЧИТАННЯ РОМАНУ М.ЕТВУД “ЗА ВОДНОЮ ГЛАДІННЮ”

3.1. Алюзії на «Волден, або Життя в лісах» Генрі Торо в романі М. Етвуд «За водною гладінню»

У романі «За водною гладінню» можна простежити багато алюзій на книгу Генрі Торо «Волден, або життя в лісах». Однією з центральних тем обох творів є тимчасова ізолюваність від суспільства. У «Волдені» Торо описує своє життя в лісі, позбавлене контакту зі світом і науково-технічним прогресом, безіменна головна героїня роману Етвуд також певний час перебуває в умовах ізоляції і без зв'язку з зовнішнім світом. Однак причини ізоляції в героїв різні: героїні Етвуд скоріше результатом трагічного випадку, шоком від смерті близької їй людини, її батька, у той час як Торо обрав такий спосіб життя за власним бажанням. Але обидва персонажі знаходяться у пошуках істини, розуміння світу та свого місця в ньому, хоча героїня Етвуд з початку цього не розуміла. Ще однією важливою різницею цих ситуацій є сприйняття героями цієї ізоляції. Генрі Торо вважає, що суспільство є причиною самотності та страху, а природа дає йому насолоду та спокій, він вважає, що людина не може бути самотньою якщо вона знаходиться в зв'язку з природою. Ізоляція від людей дає йому шанс наблизитись до неї, справжньою ж самотністю він вважає неможливість порозумітися з іншими, але цей концепт є неможливим при повній самоізоляції. Єднання з природою на самоті, безумовно, є позитивним для героя Торо.

Ранні етапи екокритики розглядають природу з точки зору місця (англ. place-centered). Цей момент є спільним для двох романів, адже обидва головних героя більшу частину твору спостерігають за природою з одного місця.

В романі Етвуд ізоляція має для головної героїні як позитивні, так і негативні наслідки. Вона стикається зі своїми страхами та демонами, стає замкненою в собі, параноїдальною, вона стає жертвою власних ілюзій та галюцинацій. Етвуд відображає психологічні наслідки ізоляції і демонструє, що

природа відрізняється від суспільства. Героїня порівнює своє життя на природі із життям у місті і приходиться до схожого з Торо висновку: життя в суспільстві негативно впливає на людину, вона відчуває, що не хоче повернутися до такого життя. Через пережиту травму вона руйнує своє житло, а її перебування на острові стає подібним життю дикого звіра. Але згодом можна спостерігати одужання головної героїні через єднання з природою та повернення її до себе. Тут люди мають негативний вплив на природу, що врешті решт виливається в негативний вплив природи на людину.

Частина «Волдена» присвячена самоосвіті Торо. Він досліджує природу, та через неї намагається краще зрозуміти себе та навколишній світ. Таким чином він також вчиться жити в лісі самостійно, спостерігаючи за природою та вивчаючи її. Такі ж самі моменти можна побачити і в творі Етвуд, де героїня згадує книжки з виживання, що читала в дитинстві, а також навички рибальства та вирощування їжі.

У творі Етвуд героїня стикається з технологічно розвиненим світом, де їжа та одяг виготовляється зі штучних матеріалів. Але коли вона приїжджає на острів, то її друзі дізнаються, що існують інші способи виробництва продуктів та матеріалів. Спільними ідеями двох творів є важливість натурального господарства та відмова від культури споживання. Ідеї Торо про натуральне господарство віддзеркалені в усьому романі, особливо в сценах, де героїня вирощує їжу а також критикує рибальство при наявності їжі. Такі дії підкреслюють важливість збереження природних ресурсів і ведення натурального господарства. Ці ідеї були також присутні у Торо, який був відомий своїми прогресивними ідеями про збереження природи та створення натуральних господарств. У "Волден, або Житті в лісах" Торо вирішив покинути суспільство та жити в лісі. При цьому він підкреслював важливість збереження натурального середовища та відмови від споживчої культури задля збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Також у романі «За водною гладінню» героїня відмовляється від споживацької культури. Натомість вона вирішує жити в лісі, намагаючись вижити, використовуючи лише природні ресурси.

Ці алюзії не лише додають глибини і складності унікальному світу роману Етвуд, але також підкреслюють важливість натурального господарства та необхідності відмови від споживчої культури. Ідеї Торо про життя в гармонії з природою і простоту відображені в житті головної героїні, що створює конфлікт між її цінностями та цінностями суспільства, в якому вона живе. Лірична героїня відчуває, що її життя у місті повністю спрямоване на споживання та підтримання належного зовнішнього вигляду, що відбивається в її одязі та косметиці, а також у відносинах з чоловіками. Але після того, як вона починає жити в лісі, вона змушена змінити свій спосіб життя та занурюється в світ, де натуральне господарство та здоровий спосіб життя стають основою.

Етвуд вдається передати ідеї Генрі Торо про натуральне господарство та екологічне мислення, демонструючи, як простий та невимушений спосіб життя може привести до більш здорового та збалансованого життя. Ці ідеї мають важливе значення і в наш час, коли людство повинне протистояти загрозам зміни клімату та виснаження природних ресурсів. Ідеї Генрі Торо про натуральне господарство та самозабезпечення актуальні й сьогодні, коли культура споживання та забруднення залишаються глобальними проблемами. У своєму романі Маргарет Етвуд показує, як відхід від споживацької культури та прийняття природного господарства може зберегти природні ресурси та створити більш стале та екологічно збалансоване суспільство.

Ще однією важливою відмінністю двох творів є ставлення людини та суспільства у цілому до природи, їх вплив на неї та наслідки дій. В книзі Торо він піднімає екологічні питання охорони природи та екологічного балансу в природі. Герой поважає природу, яка живе своїм життям, поважає її життєву силу а також відноситься до неї та живих істот, що її населяють, з любов'ю. Цей

світ значно відрізняється від антиутопічного світу Етвуд. Тут природа вже зазнала руйнівних дій людини, і стала більш ворожою, агресивною. Вона є непередбачуваною, холодною та сильною. Це актуально і в наш час, час загрози глобального потепління, забруднення довкілля та неминучої екологічної катастрофи. Обидві книги надихають читачів до поваги природи та збереження довкілля. Люди повинні брати на себе відповідальність за дії, пов'язані з навколишнім середовищем задля збереження його для майбутніх поколінь. Якщо твір Торо демонструє гармонію з природою у світі, який ще не призвів до її занепаду, то роман Етвуд показує, до яких наслідків може призвести недбале ставлення людства до природи, з якою вона живе в симбіозі, водні електростанції та інші форми людської діяльності, які впливають на рівновагу природних систем. Негативні дії по відношенню до природи неодмінно вплинуть на людство у відповідь.

3.2. Природа Канади й індустріалізований світ США як переосмислення конфлікту природи й цивілізації

Однією з провідних тем роману «За водною гладінню» є тема загрози природі Канади від США. Це можна побачити з перших строк твору, де героїня ще знаходиться в Сполучених Штатах та подорожує до кордону з Канадою: “I can't believe I'm on this road again, twisting along past the lake where the white birches are dying, the disease is spreading up from the south, and I notice they now have sea-planes for hire. But this is still near the city limits; we didn't go through, it's swelled enough to have a bypass, that's success. I never thought of it as a city but as the last or first outpost depending on which way we were going, an accumulation of sheds and boxes...” [18; с. 10]. Смерть білих берез та поганий стан природи загалом пов'язується безіменною героїнею з хворобою, що йде з півдня, з США. До того ж, факт того, що вона обмежує ці спостереження межею міста також приводить до думки, що саме місто забруднює природу та екосистему загалом, що підсилюється останніми словами про скупчення сараїв та ящиків. Ці рядки також можуть послужити метафорою впливу індустріального процесу на

природу, із вирубкою лісів, забрудненням та, врешті-решт, зміною клімату, що негативно впливає на екосистему. Те, що люди тепер орендують гідролітаки вказує на те, що навіть незважаючи на такий руйнівний вплив на природу, люди продовжують експлуатувати її для особистої вигоди. Цей момент показує індустріальну систему США, яка між захистом довкілля та економічним зростанням обирає останнє. Окрім того, об'їзна дорога свідчить про те, що місто занадто сильно розширюється, що безумовно негативно впливає на довкілля.

Далі героїня продовжує свій шлях на північ та описує дорогу. Перед читачем постає картина кар'єру, який викопали американці. Пагорб здавався звичайним, аж допоки вона не побачила товсті силові кабелі, що ведуть в ліс. Цей момент ілюструє пагубний вплив американців на дику природу та її спотворення технічним прогресом. Результатом такої експлуатації природи є понівечення стану дикої природи, коли американська військова діяльність спотворює ландшафт. Після війни влада міста попросила американців залишитись, навіть незважаючи на їх пагубний вплив на середовище, що свідчить про те, що цей акт є колективним. Коли протагоністка каже, що там ракети, Девід, друг головної героїні, навіть коментує це: "Bloody fascist pig Yanks". Окрім головної героїні, це персонаж, від якого часто можна почути антиамериканські вислови. Через призму цього персонажа можна побачити антиамериканські ставлення в Канаді того часу в цілому. Причому він робить це так, як звичайна людина висловлювалася б про погоду, що говорить про те, що це було нормою в світі цього роману. Цей момент також підкреслює факт перекладання вини на інших а не визнання колективної вини за стан природи. [18; с. 12].

Згодом, в четвертому розділі роману, герої сидять на колоді та дивляться на захід сонця. Тоді Девід говорить: "This is great, it's better than in the city. If we could only kick out the fascist pig Yanks and the capitalists this would be a neat country. But then, who would be left?" [18; с. 38]. Спокій та тиша природи прийшла йому до вподоби, і він каже, що тут краще, ніж в місті, та якби вони

могли вигнати американців та капіталістів, то країна стала б кращою. Окрім очевидного політичного підтексту тут присутня також думка про те, що без американців як джерела загрози та капіталістів, що експлуатують природу задля грошової вигоди без жодних думок про наслідки країна була б у кращому становищі, ніж вона знаходиться зараз. Американська індустріалізація становить пряму небезпеку для природи Канади. Далі він висловлює думку про те, що Канада заснована на тілах мертвих тварин, та що бобер для цієї країни означає те саме, що і чорношкіра людина для Сполучених Штатів. Цією фразою він не лише піднімає питання про те, що Канада як держава вбиває занадто багато тварин, чим шкодить навколишньому середовищу, а й про те, що США є загрозою не лише природі Канади, а й її населенню.

Коли герої займаються рибальством в озері поблизу дома батька головної героїні, до них з гучним риком підпливає великий моторний човен з американцями, в усякому разі їх так сприйняли головні персонажі роману. Загальновідомим є факт того, що моторні човни мають негативний вплив на воду та довкілля. Вони забруднюють воду хімічними речовинами, чим знижують рівень якості води, що впливає як на людей, так і риб та інших водних істот. До того ж, їх пропелери також вбивають морську дику природу, адже риби не завжди можуть ухилитися від настільки великого об'єкту, що рухається на високій швидкості. [51]. Після привітань відбувається наступний діалог: "The other American throws his cigar butt over the side. "This don't look like much of a place," he says to Claude. "Used to be," Claude says. "Next year I'm goin' to Florida," the first American says. "Reel in," I say to David. There's no sense in staying here now. If they catch one they'll be here all night, if they don't get anything in fifteen minutes they'll blast off and scream around the lake in their souped-up boat, deafening the fish. They're the kind who catch more than they can eat and they'd do it with dynamite if they could get away with it." [18; с. 60] Їхню неповагу до природи можна побачити з перших слів – вони викидають сміття прямо в чисте озеро. Внутрішній монолог головної героїні показує їх ставлення до рибальства, вони

нетерпляче відносяться до дикої природи та очікують, що швидко зловлять рибу. До того ж, американці тут висвітлюються як люди, що будуть ловити риби більше, ніж їм потрібно, та що вони навіть використають динаміт, якщо їм за це нічого не буде. Цей момент також висвітлює марнотратство людей в особі американців до споживання та використання природних ресурсів. Їхня позиція є суто антропоцентричною, вони вважають себе хазяїнами природи. Вони піклуються лише про свій достаток та не думають про наслідки їх дій стосовно довкілля.

Далі протагоністка згадує схожу ситуацію, коли вони зустріли інших двох американців-бізнесменів на металічному катері. Тоді вони пробиралися крізь пролісок як дикі ведмеді, один з них ступив у вогнище, обпаливши свої нові черевики. Коли він закинув свою вудку з наживкою, обгорненою у пластик, то поціли в кущі, а також він мав при собі автоматичний розпалювач, кухонний набір зі знімними ручками та своє розкладне крісло. Героїня коментує, що їм подобалося все розбірне [18; с. 61]. Героїня порівнює зовнішність цих американців з мордами мопсів в костюмах, Момент з вогнищем можна розглянути і як просту необачність, і як прояв неповаги щодо канадців і щодо природи. Епізод з вудкою показує наскільки життя в місті віддалило американців від природи, а також те, що їм байдуже, який вплив на навколишнє середовище має використання пластику. До того ж, використання розкладних приладів ще більше показує в якій дисгармонії вони перебувають з дикою природою. Їх відношення до рибальства дуже відрізняється від більш цивілізованого ставлення головної героїні до природи : “When Evans turns up at the appointed time David and Joe go down to the dock to arrange things with him. I warned them not to say anything about the fish: if they do, this part of the lake will be swarming with Americans, they have an uncanny way of passing the word, like ants about sugar, or lobsters.” [18; с. 64]

Ця частина вкотре зображує американців як джерело небезпеки для канадського навколишнього середовища, героїня не хоче, щоб озеро кишіло

американцями, подібними до тих, що вона зустрічала раніше, егоцентричних та ворожих до природи та екосистеми. Якщо на це озеро приїде більше американців, то воно більше не буде виглядати як раніше, більша частина риби насправді вимре, а дика природа буде виглядати так само постапокаліптично, як і природа їх рідної країни. До того ж, цей момент наглядно демонструє позицію сили та влади американців перед канадцами та Канадою, які по суті є жертвою у цій ситуації. “David sighed and leaned back against his tree, rolling his eyes to Joe for sympathy. But he got none and so he gazed up at the sky instead. “This is the life,” he said after a while. “We ought to start a colony, I mean a community up here, get it together with some other people, break away from the urban nuclear family. It wouldn’t be a bad country if only we could kick out the fucking pig Americans, eh? Then we could have some peace.” [18; с. 82]

Слова Девіда є реітерацією до його попереднього монологу. Він висловлює думку про те, що такий досвід має отримати більше людей, що вони мають більше часу проводити на природі, з природою, що люди мають злагоджено співіснувати з нею, а не намагатись дистанціюватись від неї в урбаністичних забруднених містах. Звичайно, він не може обійтись без згадування дратуючих його американців у негативних тонах, в цьому випадку він підкреслює різні погляди на співіснування з природою, де канадці прагнуть до гармонії, а американці навпаки, до панування. Цей фрагмент також можна розглянути як більш широкий вплив глобалізації на довкілля, де дії американців в своїй країні також мають вплив на те, що відбувається у дикій природі Канади.

Згодом до будинку батька головної героїні підпливає американець з штату Мічіган Білл Малмстром. Він представляється як член Детройтського відділення Асоціації захисту дикої природи Америки та хоче придбати будинок для того, щоб члени асоціації могли приїздити сюди щоб медитувати та спостерігати за дикою природою. Головна героїня, звісно, відмовляє йому, адже не знає, чи ще живий її батько. Згодом цю ситуацію коментує Девід, який зрозумів, що той американець, лише поглянувши на нього. Після того, як від дізнається про

пропозицію Білла, він висловлює конспірологічну думку про те, що насправді той є агентом ЦРУ під прикриттям:

“What would they want up here?” I said. “A snooping base,” he said, “bird-watchers, binoculars, it all fits. They know this is the kind of place that will be strategically important during the war.” “What war?” I asked, and Anna said “Here we go.” “It’s obvious. They’re running out of water, clean water, they’re dirtying up all of theirs, right? Which is what we have a lot of, this country is almost all water if you look at a map. So in a while, I give it ten years, they’ll be up against the wall. They’ll try to swing a deal with the government, get us to give them the water cheap or for nothing in exchange for more soapflakes or something, and the government will give in, they’ll be a bunch of puppets as usual. But by that time the Nationalist Movement will be strong enough so they’ll force the government to back down; riots or kidnappings or something. Then the Yank pigs will send in the Marines, they’ll have to; people in New York and Chicago will be dropping like flies, industry will be stalled, there’ll be a black market in water, they’ll be shipping it in tankers from Alaska. They’ll come in through Quebec, it will have separated by then; the Pepsis will even help them, they’ll be having a good old laugh. They’ll hit the big cities and knock out communications and take over, maybe shoot a few kids, and the Movement guerrillas will go into the bush and start blowing up the water pipelines the Yanks will be building in places like this, to get the water down there.” [18; c. 88-89]

Цей фрагмент роману дає читачеві найбільш широку, хоча і доволі суб’єктивну, оцінку стану екосистеми США, а також про особисті думки Девіда щодо причини такої пропозиції. Ми дізнаємося, що Сполучені Штати вже відчули на собі наслідки своїх загарбницьких дій щодо природи. Як людина впливає на природу, так і природа впливає на людину. Враховуючи наявну політичну напругу в творі та природну катастрофу в самій країні, Америка дійсно може звернути увагу на свого північного сусіда з величезною кількістю природних ресурсів та почати війну для власної вигоди. Девід також вірить в те, що в Канаді з’явиться рух спротиву американському вторгненню, що можна

розглянути як в політичній, так і в екологічній перспективі, адже вони будуть боронити не тільки свою державу, а й природу та її ресурси. Це також підсилює факт того, що тепер людина має більший вплив на природу, ніж природа на неї, та легко може експлуатувати та нищити її, якщо їй не завадити.

Одним із найбільших потрясінь для протагоністки роману була сцена з мертвою чаплею, підвішеною до дерева за мотузки [18; с. 106]. Вона припустила, що це зробили американці, адже вона бачила їх нещодавно. Зрозуміло, що птаха вбили без якої-небудь причини, а просто тому, що могли. До того ж вони познущались над трупом, підвісивши його на дерево а не хоча викинувши його в кущі. Цей акт насилля над природою мав сильний вплив на головну героїню, що не могла зрозуміти причини такої безпідставної жорстокості. Вона намагалася піти за ними по слідах, які порівняла зі слідами трактору, що руйнує землю, тим самим використавши алегорію на їх руйнівний вплив на довкілля та на живих істот, що його населяють. Цим вчинком вони буквально згвалтували природу без явної на то причини. Це свідчить про повну неповагу до цінності життя та жагу до влади та пануванням над самою природою. Ще одним важливим моментом є реакція друзів головної героїні, наприклад, Девіда, першою реакцією якого було сфотографувати мертвого птаха, адже на його думку, це виглядало чудово. Це показує, наскільки він схожий на американця. Далі безіменна героїня думками повертається до цього моменту, вона шкодує що не поховала птаха а також думає над тим, яка ж могла бути причина цього вбивства [18; с. 108].

Згодом герої бачать ще двох американців в човні. Вони мали при собі мілітаризоване знаряддя для рибальства, що вказує на вороже, мілітаристське ставлення американських туристів до дикої природи. Герої дізнаються, що у тих кожного дня клює до краю. Головна героїня зосереджує увагу на наліпці з великою кількістю зірок на їх човні, та сприймає це як знак того, що вони знаходилися на їх, американській території, незважаючи на те, що самі американці були туристами [18; с. 110]. Вони відчують себе володарями цієї

землі. американський туризм тут є прямою загрозою для канадської природи. Далі головна героїня згадує історії, які їй розповідали про американських туристів, які нелегально виловлювали велику кількість риби, намагались підкупити мисливського інспектора та, як і минулі американці, займались безпідставним вбивством птахів, в цьому випадку гагар. Ці вчинки є не лише неетичними, а й протизаконними, що розкриває зневагу американців як до природних ресурсів, так і до законів канадської держави. Єдиною причиною вбивства птахів була нудьга після війни. Вже ввечері героїня бачить відблиск вогнища американців, її ворогів. Вона бажає їм страждань та смерті за все, що вони зробили проти її народу та довкілля [18; с. 112-113]

Наступного дня вона знову зустрічає тих самих американців. У своєму внутрішньому монологі вона описує своє ставлення до них. В її баченні вони тупі, але сильні, та користуються цим. Коли вона їх бачить, вона згадує жахливу картину вбивства птаха. В них немає ні совісті, ні жалю, а єдині, хто заслуговує на життя, це люди, причому люди подібні їм самим [18; с. 114]. Ці рядки підсилюють те, наскільки американці відірвані від природи, до якої вони не відчують жодних емоцій. В порівнянні вона згадує інші країни, в яких існують вірування, що тварина може мати душу предка або навіть бути дитям бога. Але Америка до такої культури не відноситься. Цей фрагмент підсилює ідею про те, що туристи не ставляться до місць, що відвідують з повагою, а натомість руйнують, вбивають та беруть що хочуть. Експлуатація природи піднімається тут як більша, культурна проблема, вирішенням якої є лише зміна ставлення людей до довкілля.

Цікавим є те, що згодом ці «американці» виявляються канадцами, а наліпка з зірками є наліпкою спортивної команди. Але цей факт лише розлючує головну героїню: “But they’d killed the heron anyway. It doesn’t matter what country they’re from, my head said, they’re still Americans, they’re what’s in store for us, what we are turning into. They spread themselves like a virus, they get into the brain and take over the cells and the cells change from inside and the ones that have the disease can’t tell

the difference. Like the late show sci-fi movies, creatures from outer space, body snatchers injecting themselves into you dispossessing your brain, their eyes blank eggshells behind the dark glasses. If you look like them and talk like them and think like them then you are them, I was saying, you speak their language, a language is everything you do.” [18; с. 117] Далі, згадуючи досвід війни, вона порівнює їх з Гітлером, та доходить думки, що не може вирішити, хто з них гірший [18; с. 118]. На даному етапі героїня настільки прониклася світом природи Канади, що вбивство птаха для неї має таке ж значення, як вбивство людини. Потім вона знову бачить вбиту «американцями» чаплю. Детальний опис цього видовища свідчить про травму, яку завдала їй ця подія. Вона відчувала провину за те, що нічого не змогла вдіяти. Вона порівняла сором за цей вчинок людини з соромом, який відчували на той час німці. Це травмувало її більше, ніж війни та вбивства, що вона бачила в газетах саме тому, що тут не було логічного пояснення, смерть чаплі була безглуздою [18; с. 119]. Через цей вчинок героїні складно ототожнювати себе з людиною, з істотою, яка здатна на такі жорстокі вчинки.

Вже після того, як головна героїня дізнається про смерть батька та залишається одна на острові, припливає човен з Евансом на чолі, людиною, яка привезла її на цей острів. В своєму нестабільному через пережиті травми стані, вона ототожнює всіх, хто приїхав на цьому човні з американцями [18; с. 153]. Америка та її громадяни стали для неї символом руйнувань, вбивств та інших злочинів проти природи, яку вона прагнула захистити, що і стало однією з причин, чому вона від них сховалась. Коли героїня оговтується від травм, вона роздумує про те, як буде повертатись у місто. Її ставлення до американців не змінилось, вона все ще вважає їх загрозою, з якою потрібно щось робити, але доходить до висновку, що за ними, можливо, можна буде спостерігати та зупинити їх не скопіювавши їх, не ставши ними. Це може бути алюзією на двох канадців, що вбили птаха, які ведуть себе як американці. В самому кінці твору протагоністка бачить Джо, вона каже, що він не є американцем, що він «оформився лише наполовину», і тому вона може йому довіряти. Протягом

роману Джо не шкодив природі, але і не захищав її. У США, як і в багатьох інших країнах світу, надмірне використання природних ресурсів, забруднення довкілля та глобальні зміни клімату мають серйозні наслідки для природи та людського життя. Робота нафтових компаній, промислове виробництво та експлуатація надмірних кількостей палива призводять до забруднення повітря, води та ґрунту. Зміна клімату може призвести до серйозних наслідків, таких як зниження рівня моря, засухи та повені, які в свою чергу можуть викликати голод та хвороби.

3.3. Руйнування довкілля та ерзаци природного як вияв розладу людини з природою

На початку твору головна героїня вирушає у подорож з США до Канади, до озера, де знаходився дім її сім'ї і де вона провела своє дитинство. Ця подорож, серед іншого, символізує початок шляху головної героїні до пошуків себе через природу. Її початок вона описує так: "In the first few hours of driving we moved through flattened cow-sprinkled hills and leaf trees and dead elm skeletons, then into the needle trees and the cuttings dynamited in pink and grey granite and the flimsy tourist cabins, and the signs saying GATEWAY TO THE NORTH, at least four towns claim to be that." [18; с. 11]. Ці рядки підкреслюють пагубний вплив людської діяльності на природу, пагорби, «посипані коровами» символізують деструктивний вплив агропромислового комплексу на екосистему, ця діяльність має чи не найбільш негативні наслідки з усієї діяльності людства. З наявною глобалізацією та індустріальним прогресом, цей вплив важко переоцінити: механізація процесів, хімізація, надмірна розораність землі, все це руйнує стан дикої природи, цілих екосистем та видів [4]. Така діяльність є ознакою дисгармонії людей та природи, економічна вигода домінує над захистом стану навколишнього середовища. Опис дерев також констатує індустріальний вплив людства, що бажає експлуатувати багаті ресурси дикої природи. Цей рядок також демонструє контраст між світом природи та людини, та підкреслює важливість злагодженого їх співіснування. Згадка про будинки туристів та «ворота на північ» підкреслюють комерційне бачення довкілля людьми. Вони бачать

природу як джерело ресурсів та прибутку, а не як скарб, до якого вони мають відноситись з повагою. Далі вони проїжджають повз будинку з пляшок, що належав якомусь пустельнику, який хотів його побудувати. Ця синтетична, штучна споруда різко контрастує з природним середовищем, що оточує її. Героїня припускає, що ця «вілла» може бути пам'ятником дивакуватуму пустельнику, або відлюднику, яким був її батько. Ми не бачимо явних причин будівництва цього арт-об'єкту, але можна припустити, що це було більше витвором мистецтва ніж бажанням жити в гармонії з природою [18; с. 13].

Коли наші герої приїжджають на територію Канади, їх зустрічає запах тартаку та деревини. Вона порівнює купу дерев'яних плит з курганами, що символізує смерть дерев, та через них природи загалом через дії людства. Автор змальовує картину містечка з клумбами та фонтаном вісімнадцятого сторіччя, а також звертає увагу читача на херувима, у якого відсутня частина обличчя. Девід каже, що це поселення побудували «гнилі капіталістичні виродки», чим додатково показує руйнівний вплив індустріалізації на природу. Відсутня частина обличчя херувима символізує шкоду, заподіяну людьми щодо довкілля, люди спотворюють красу природи своїми діями. Маленькі імітації природи на кшталт великого фонтану та клумб, які мали б символізувати гармонію між містом і навколишнім середовищем, натомість символізують безглуздість таких маленьких дій в порівнянні з глобальною проблемою знищення дикої природи та її ресурсів [18; с. 14]. В цьому містечку протагоністка куштує морозиво, а також дізнається, що стара дорога, якою вона сподівалась приїхати до батьківського дому тепер закрита, і їй довелося придбати карту. Морозиво тепер має інший смак, в нього додають морські водорості. В попередньому, американському місті, героїня також говорила про поганий стан їжі в цілому. Це також є наслідком недбалого поводження людей з дикою природою, постійне псування навколишнього середовища має наслідки на стан та смак їжі, яка надходить до людини з світу природи. Реакція героїні на ці зміни є тривожною, вона бажає повернутися до безпечного міста, де їй все знайоме. Цей момент є

важливим не тільки з точки зору її шляху до розуміння природи та гармонії з нею. Він також описує ширшу проблему – адаптацію людей до природніх змін, спричинених ними ж [18; с. 14].

Герої їдуть повз бензозаправки і бачать три опудала лосів вдягнених в людський одяг. Вони вдягнені як типова родина: мама, тато та маленький хлопчик. Ця сцена зображує те, як люди ставляться до дикої природи в цілому. Вони вбивають лося, антропоморфізують його та використовують як рекламу заправки. Це є ще одним прикладом об'єктивації та комерціалізації природи людиною [18; с. 15]. Час від часу під час подорожі новою дорогою героїня бачить стару дорогу, якою вони планували їхати спочатку. Це повертає їй спогади минулого, коли вона їздила нею з сім'єю та весело проводила час. Вона описує природні процеси що відбуваються з дорогою, природа ніби повертає втрачені ділянки, там вже росте трава та скоро там не буде видно людського впливу. Можна зробити висновок, що люди є тимчасовою частиною «вічної» природи, врешті-решт без людського впливу вона відновиться та продовжить існувати. Цей опис природи різко контрастує з описом подорожі автомобілем, де описується знайомий запах дорожнього пилу, що піднімається з усіх боків, який поєднується із запахом бензину та оббивки салону машини. Такі рядки піднімають тему забруднення навколишнього середовища машинами, конструюють людей [18; с. 16].

Вони бачать перехрестя двох доріг коли під'їжджають до села. Далі автор описує стан дороги до нього: розбите каміння, дерева та перекинуті бульдозери. Цей безлад є результатом урбанізації людського суспільства та нехтування середовищем, серед якого знаходиться село. Рекламні оголошення, виборчі гасла та інші дорожні знаки та рекламні щити символізують хаос, який люди несуть у гармонійний світ природи. Велика кількість гастрономічної реклами розкриває тему споживацтва в суспільстві, що негативно впливає на довкілля адже створює профіцит продуктів харчування [18; с. 17-18]. Цей момент також є важливим для ідентичності головної героїні. Побачивши це, вона розуміє, що щоб

насолодитися красою дикої природи, в цьому випадку красою синього та спокійного озера, їй треба зазнати страждань. Вона віддаляється від цивілізації як фізично, так і морально. Це відкриття наближає її до природи, а також є алюзією на подальший досвід героїні. Перед самим селом герої бачать мотель, та вирішують зупинитися в ньому щоб купити необхідні їм речі. Безіменна героїня згадує, що колись біля села був міст, але його зруйнували, та натомість побудували новий. Вона згадує, що 60 років тому тут підняли рівень води щоб було легше транспортувати деревину, але зараз цього майже ніхто не робить. Цей фрагмент роману показує вплив людської діяльності на місцеву екосистему. Зміна старого, більш автентичного моста на новий, бетонний, символізує відмову від традиційної архітектури та використання штучних, неприродних матеріалів. До того ж, люди втрутилися у світ природи та змінили потік води у річці. Це зробили задля покращення ситуації з вирубки лісу, але все стало тільки гірше. Такі вчинки назавжди зіпсували екосистему довкілля та спричинили нестачу деревини. Красиве колись місце завдяки втручання людства перетворилося на убогу руїну. [18; с. 18-19]

Природа повертає головну героїню до її першого спогаду – шуму води. Вона згадує момент, коли вона з сім'єю змогли врятуватися від потоку води, що йшов з боку села. Автор змальовує цю картину в деталях, з повагою до величній сили природи. Також героїня згадує відчуття безпеки, коли вона була в човні та бачила озеро та туман навколо. Тоді, в ранньому дитинстві, вона перебувала в гармонії з природою, адже сама жила на острові з сім'єю далеко від цивілізації. Тепер, коли вона повертається до лона дикої природи, вона починає згадувати втрачені відчуття [18; с. 19]. Діставшись до села, героїня очікує, що її охопить почуття ностальгії, та помиляється. Село не стало більшим, лише постарішало, імовірно через те, що дітей вивозять до міста. Майбутнє Канади, діти, з раннього віку піддаються впливу урбанізації та віддаляються від природи, що шкодить їй у довгостроковій перспективі. Занедбаний стан села можна ототожнити також із занедбаним станом навколишнього середовища та переходу від природнього

життя, до життя неприродного, урбаністичного та споживацького. Відсутність ностальгії також є символом втрати себе, втрати ідентичності, яку можна повернути лише розчинившись у світі природи. [18; с. 19]

Коли герої опиняються в барі, Клод, син засновника закладу розповідає, що бізнес йде погано, адже через нестачу риби в озері люди літають на інші водойми гідролітаком. Люди своїми діями зруйнували екосистему озера та зменшили кількість риби до критичного рівня. Колись в цьому озері навіть ловили велику рибу, але тепер це неможливо. Отже вплив людей на природу також вплинув і на них самих [18; с. 28]. Девід згадує, що привіз с собою позичену вудку для рибальства. Безіменна героїня нагадує йому, що якщо її батько опиниться на острові, то не дозволить йому рибалити. Через спогади про батька, вона згадує і розлучення з колишнім чоловіком а також про те, що вона залишила свою дитину. Вже згодом читач дізнається, що ці спогади були хибними через пережиту нею травму, яку вона ще не опрацювала. Цей спогад, спричинений людиною, суттєво відрізняється від справжнього, чистого спогаду дитинства через природу. [18; с. 29]

3.4. Відродження втраченої ідентичності через повернення до природи

Герої роману вирушають у подорож човном по озеру. Анна зауважує, що цей досвід є позитивним, та що виїхати на природу було чудовою ідеєю. Головна героїня бачить її обличчя, та спочатку думає, що вона плаче, а потім розуміє, що насправді пішов дощ. Ці рядки показують прагнення Анни та безіменної героїні до гармонії з природою. Сльози на щоці можуть бути алюзією до минулих слів героїні про страждання задля єднання з природою, а дощ є метафорою вивільнення емоцій головної героїні. Автор описує природу, що оточує героїню, найближче село знаходиться в 40 милях від місця, де вони знаходились, а саме озеро зображується диким та небезпечним. Тут потрібно знати місцеві орієнтири, щоб не заблукати. Люди тонуть тут кожного року, що додатково підкреслює стан

цієї природи як дикої, якщо не поважати її, то вона може і вбити. Це підкреслює важливість гармонійного співіснування з природою, пристосування до її законів. Саме озеро є символом втрати ідентичності головної героїні, яку вона намагається повернути саме через природу, знання про неї та зв'язок з нею [18; с. 31]. На наступній сторінці присутній епізод, який буде важливим для подальшого аналізу твору. Протагоністка пам'ятає ситуацію, коли її брат майже потонув, але його врятувала мати. Цікавою особливістю є те, що головна героїня тоді була ембріоном в животі своєї мами. [18; с. 32]

Коли герої припливають до острова на моторному човні, вони починають переносити свої речі. Автор зосереджує увагу на впливі човна на озеро, що вкрите райдужною плівкою бензину. Вже вкотре можна спостерігати мотив забруднення озера. Коли човен відпливає назад до села, героїня відчуває полегшення та спокій через відсутність шуму, до якого вона звикла через довге життя у місті. Цей момент показує контраст між спокійним та гармонійним станом природи, та порушення цього спокою людиною. Навколишня тиша допомагає героїні відчутти зв'язок з довкіллям та насолодитися його красою. [18; с. 33]. Безіменна героїня наближається до дому батька, та занурюється у думки. Вона згадує свою дитину, вона не могла привести її сюди бо не вважала її своєю. Її чоловік хотів від неї лише дитину, та на думку героїні, вона не була йому потрібна після цього, незважаючи на те, що він говорив, що любить її. Важливим також є те, як автор описує дім батька. Деревя навколо нього вирости, а отже сам будинок візуально здається меншим. Батько збудував його з кедру, молодого дерева, яке розкладається швидко. Він не планував, що будинок буде там довго стояти, що здивувало головну героїню. Використання матеріалів, що швидко розкладаються, є негативним для природи, та також для безіменної героїні. Це розкриває ширшу проблему небального ставлення до будівництва та використання природних ресурсів [18; с. 34].

Тільки коли вона бачить дві кімнати будинку, героїня згадує, що сама пофарбувала ці стіни, коли їй було десь тринадцять років. Її засмучує факт того,

що вона вже забула про таку деталь. Це, серед іншого, свідчить про проблеми пам'яті головної героїні, яка до цього дистанціювала себе як від минулих спогадів про родину, так і від природи в цілому. Спогади, що повертаються є ознакою зцілення протагоністки природою [18; с. 35]. Настуні рядки продовжують та підсилюють тему дистанціювання людини від природи. Головна героїня бачить тріски за грубкою, а також поліна білої берези. Вона зазначає, що хвороба ще не дісталася цієї частини країни. Саме поширення цієї хвороби є результатом людської діяльності, приклади яких ми можемо спостерігати в творі: масова вирубка лісів, затоплення, забруднення та інші чинники. До того ж, героїня забула, як розпалювати багаття, вона зробила це з четвертої спроби. Це є черговим прикладом дистанціювання від природи, адже в урбаністичному середовищі такі навички непотрібні [18; с. 36]. Трава надворі вже розрослася, адже її ніхто не стриг. Головна героїня також цього не робить, зумовлюючи це тим, що вона тут ненадовго. Це можна розглянути як відчуття апатії головної героїні до стану її саду. Водночас жабам тут подобається, та їх тут багато, що свідчить про здоровий стан екосистеми дикої природи при відсутності людського впливу. Вона висмикує цибулю з городу та порівнює її форму з формою ока. Таке ототожнення є анімізацією дикої природи, наданням їй стану живої. Подальший детальний опис саду відображає цінування головною героїнею природи своєї країни. Це також повертає її до спогадів дитинства, коли вона не могла дістати до бобів квасолі. Ще в дитинстві вона вважала, що якщо матиме таку, в її уяві, силу, то принесла б в світ зло [18; с. 36].

Коли вечоріє, герої не одразу лягають спати, адже вони не звикли робити цього коли надворі темно. Цей момент підкреслює відірваність людей від циклу природи, коли майже всі живі істоти лягають спати, коли нічого не видно, та прокидаються зі світанком, адже в сучасному світі технологій та електричного струму мало хто дотримується природного ритму життя. [18; с. 37]. Натомість вони виходять на пристань та дивляться на захід сонця. Головна героїня сидить в обіймах свого чоловіка Джо та занурюється у думки. Вона мріє про життя на

плавучому будинку, де вона братиме лише те, що необхідно, та деяких людей, як їй подобаються. Вона прагне до простішого життя в гармонії з природою, позбавленого турбот міста та споживацької культури. Автор змальовує прекрасну картину мирного вечора на дикій природі. Ця картина не лише відображає гармонію світу природи, а й ще більше пов'язує головну героїню з нею, адже зараз вона є частиною цього пейзажу. Цей досвід лише підсилює її бажання знайти себе через зв'язок з довкіллям. [18; с. 39]

Зранку її будить спів пташок, до якого вона не звикла. Тут ми знову можемо побачити контраст з містом, де люди зазвичай прокидаються під будильник. В цей час ще не їздять автомобілі, а отже і життя в місті розпочинається пізніше. Вона порівнює спів пташок з гудком вантажівок, адже причини цих дій спільні – визначення своєї території. Незважаючи на таке порівняння, цей приклад більше говорить про те, що територією птахів є природа, а територією людей є місто. Героїня вважає спів птахів, їх мову, рудиментарною та не може її зрозуміти. Природа знову повертає її до думок про своє життя, вона шкодує, що не вивчала лінгвістику замість мистецтв. На даному етапі героїня проходить шлях від життя у місті до життя на дикій природі та починає адаптуватися до її умов. Дика природа допомогла їй краще зрозуміти себе. Цю раптову тягу до лінгвістику можна пояснити тим, що протагоністка бажає краще зрозуміти світ природи через мову. [18; с. 40].

Вона вирішує приготувати їжу для себе та своїх друзів. Героїня мие руки та обличчя в озері, а також розповідає про холодильник. Це металічний контейнер для сміття, вкопаний в землю, з дверцятами, що захищають від снотів. Цей фрагмент зображує життя героїні на дикій природі, де вона з повагою використовує її дари, такі як чисту воду з озера, а також користується більш екологічним варіантом холодильнику, який не шкодить природі. В хаті батька використовуються прості прилади для життя, які їх родина зробила самостійно. Такий спосіб життя в гармонії з природою сильно відрізняється від умов життя в місті. Крім того, мисливські інспектори, що виконують свій обов'язок та

шукають нелегально зловлену рибу свідчать про те, що в Канадська держава серйозно ставиться до захисту навколишнього середовища [18; с. 42]. Коли героїня не може знайти батька на острові, то розмірковує про те, що з ним могло статися. В цих краях зникнення людей є звичайним явищем, адже для цього достатньо лише однієї помилки. Це розкриває небезпеки життя на дикій природі, адже вона може бути як прекрасною, так і смертоносною. Людське життя є беззахисним перед могутньою силою природи [18; с. 44].

Згодом герої пробираються лісом в пошуках батька головної героїні. Вона бачить купу сміття в ямі. Її батько вважав цю проблему археологічною. Таке недбале забруднення довкілля безсумнівно матиме наслідки для майбутніх поколінь. Крім того автор зосереджує увагу читача на спиляних деревах, чим наглядно показує наслідки експлуатації природи. Героїня порівнює вирубку лісу із вбивствами китів, їх експлуатують для вигоди. Людство спричинило руйнування екосистеми, а також вимирання цілих видів тварин. В цьому місці більше ніколи не буде великих дерев, адже їх одразу зрубають люди. Рани природи також нагадують головній героїні про її власні душевні рани. В її голові постають позитивні спогади про життя з колишнім чоловіком, що завдають їй душевного болю [18; с. 44]. Факт того, що головна героїня не розповіла про дитину своїм друзям, говорить про її ескапізм. В неї відібрали дитину, і тепер вона намагається забути про цей негативний досвід. Вона сподівається знайти забуття в мирі з природою, але врешті-решт їй доведеться зіткнутися зі своїми страхами та подавленими спогадами [18; с. 46].

В своїй прогулянці лісом безіменна героїня стає все ближчою до світу природи. Вона згадує назви рослини, які пам'ятала ще дитиною, що наближує її до своєї втраченої ідентичності. Вона порівнює книжки з виживання, що читала ще дитиною, з тими журналами, які діти зазвичай читають в місті. Героїня підкреслює, що історії журналів міста є більш практичними для життя, але водночас вони віддаляють від світу природи та наближають до світу людей. Важливо розуміти, що вона є асоціальною людиною, і якщо в умовах дикої

природи їй було комфортно через те, що вона виросла в безлюдному місці, то спілкування з людьми, розуміння їх та власних емоцій є складним для неї через недостатню соціалізацію [18; с. 46]. Врешті-решт головна героїня втомлюється від пошуків свого батька, та втрачає надію його знайти. Вона більше не хоче залишатися в місці, де все нагадує їй про родину, та не хоче думати про те, що сталося з ним. Вона хоче повернутися до міста з електричними приладами та розвагами, їй починає цього бракувати. Вона знаходиться у стані розпачу через ситуацію, як не в силах змінити. Цей момент вкотре підкреслює безсилля людей перед силами природи. До того ж, вона не може втекти від своїх думок коли перебуває на самоті з дикою природою. Оповідачка не хоче залишатися в некомфортному для неї місці, де все нагадує про батька. Неможливо прилаштуватися до життя на дикій природі за пару днів, цей процес може тривати доволі довгий період часу. Складно повністю змінити устрій свого життя та відмовитись від усіх благ, що подарував нам технологічний прогрес. Дика природа це суворе місце, яке вимагає знань, які героїня втратила за довгий період життя в місті [18; с. 48].

Герої вирішують порибалити щоб чимось зайняти час. Оповідачка помічає те, що вона фізично не підготовлена до веслування. Вона виражає думку про те, що їй повезло, що її життя не залежить від рибальства. Це означає, що для життя на природі важливо мати не лише знання, а й підготовлене, фізично розвинене тіло. Вона також згадує про методи ловлі риби в інших культурах в критичних ситуаціях. Крім того, протягом всієї водної подорожі вона є джерелом знань для решти групи, яка виросла у місті, і для якої всі події є абсолютно новими та унікальними. Коли вона дає поради та навчає інших, вона відновлює зв'язок зі своїм минулим, коли цим речам її навчала родина [18; с. 57]. Цікавим моментом твору є використання головною героїнею жаби в якості наживки. Цю хитрість вона дізналася від брата, але при цьому вона використовувала простеньку молитву, щоб зловити більше риби. Ця подія є першим прикладом ритуалу та магії у творі, які будуть з'являтися в ньому дедалі частіше. Цей спогад ритуально

повертає її у минуле та ще більше пов'язує зі світом природи [18; с. 58]. Ввечері герої повертаються човном додому. Героїня вперше відчуває себе в своїй тарілці, але причиною цього відчуття є те, що вона збирається поїхати з озера до себе додому. Далі вона описує нічний пейзаж озера. Мертві дерева та каміння відображається в «темному дзеркалі», в озері. Можна сказати, що в цьому «дзеркалі» героїня бачить себе, це певний символ єднання з природою та шляху до себе. Віддзеркалення створюють ілюзію паріння по повітрю. Це є алюзією до попередніх рядків про плавучий будинок, де вона братиме лише те, що необхідно, та деяких людей, як їй подобаються. А отже ці рядки символізують відмову від матеріальних благ та насолоду природою та її дарами [18; с. 61].

Зранку оповідачка готує зловлену раніше рибу. В творі описується процес очищення та приготування риби. Через те, що вона цього раніше сама не робила, а лише спостерігала за тим, як це роблять члени її родини, цей епізод є для неї пізнавальним та наближує її до світу природи та взаємодії з нею. Неперетравлені водні істоти в шлунку рибини символізують харчовий ланцюг в природі, де великі риби їдять менших рибин, а їх в свою чергу їдять люди для виживання. Крім того, героїня не просто викидає решту риби як сміття, як роблять у творі люди до неї, а використовує її як компост, добриво для рослин. Таким чином вона підтримує рослинне життя та створює певний баланс в природному світі [18; с. 62]. Коли герої сідають їсти, Девід каже, що такої їжі в місті не знайти. Анна відповідає, що можна, але вона буде замороженою. Сучасне індустріальне суспільство залежне від технології, зокрема технології заморожування, щоб зберегти їжу від зіпсування на продовжений період часу для транспортування. Існує контраст між свіжою рибою з озера та замороженим продуктом, що смакує набагато гірше [18; с. 63].

Оповідачка відпочиває вдома та знову заглиблюється у власні думки. Вона порівнює відчуття свіжого вітру природи із вихлопними газами, запахом гарячого асфальту та духотою міста. Вона дивується тому, як могла весь цей час жити в місті, та розуміє, що відчуває себе комфортніше і безпечніше саме тут, на

дикій природі, навіть вночі. Головна героїня вже пройшла шлях від почуття комфорту лише в місті та відстороненні від природи до відсутності комфорту в обох середовищах. Цей момент є наступним етапом – повернення до себе, до дитинства, коли вона і не знала, що може бути інакше. Природа нагадала їй про те, ким вона була до того, як дистанціювалася від неї. Вона починає помічати, що трансформує та змінює свої спогади, та що часто вона пам'ятає події зовсім не так, як вони відбувалися насправді. Вона створює свої власні версії спогадів та починає вірити в них. Героїня також висловлює думку про те, що мати спогади про минуле, а не про теперішнє, це ознака недоумства. Ці відкриття майже доводить її до паніки, але вона швидко оговтується. Спочатку героїня концентрується на своїй долоні та її лініях, а потім на павутинні біля вікна, де вона бачить комаху, що ловить промені сонця. Лінії на долонні символізують життя та спогади оповідачки, а перенос уваги на комаху, що знаходиться у пастці та ловить сонячні промені є порівнянням її життя до цього з ситуацією, в якій вона опинилася зараз. Вона знаходиться на острові та не має виходу з нього, і вона, подібно до комахи, ловить промені сонця, тобто намагається наблизитись до світу природи. [18; с. 75].

Герої вирішують залишитись в будинку посеред озера ще на тиждень. Безіменна героїня описує захід сонця, та робить власні прогнози погоди під час спостереження сонця. Така можливість помічати дрібні зміни довкілля та робити передбачення на їх основі показує те, наскільки глибоко героїня пов'язана зі світом природи. В творі також піднімається тема ізоляції та замкнутості, яка контрастує з відкритістю та свободою природи. Героїня відчуває як у в'язниці, та рахує дні до моменту, коли вона зможе повернутись додому, але водночас знаходить спокій у гармонії з навколишнім пейзажем [18; с. 77]. Під час ще однієї подорожі човнами оповідачка змальовує їх шлях. Вона виділяє зміни ландшафту навколишнього середовища через повінь. Чаплі, що маскуються під мертві гілки, є прикладом адаптації тварин до умов дикої природи для виживання. Сам факт того, що героїня помічає такі речі свідчить про її увагу до деталей на шляху до

розуміння довкілля. Відсутність імен у островів підсилює дикий стан природи, до якого ще не дісталася людська діяльність [18; с. 78]. “We pushed off from the dock at ten by David’s watch. The sky was watercolour blue, the cloud bunches white on the backs and grey on the bellies. Wind from the stern, waves overtaking, my arms lifting and swinging, light and automatic as though they knew what to do. I was at the front, figurehead; behind me Joe shoved at the water, the canoe surged forward. The landmarks passed, unscrolling, one-dimensional map thickening into stone and wood around us: point, cliff, leaning dead tree, heron island with the intricate bird silhouettes, blueberry island sailed by its mast pines, foregrounds. On the next island there was once a trapper’s cabin, logs chinked with grass and a straw mound where the bed had been; I could see nothing left but a muddle of rotting timber” [18; с. 100]

Мальовничість та використання різних кольорів при описі природи створюють дуже яскраву картину дикої природи. Хатина описується з точки зору природи, яка повертає свої володіння назад, до їх первозданного вигляду. Цей момент можна розглянути як метафору повернення головної героїні до себе від штучного до природнього стану.

Герої припливають човнами до вузької бухти з переправою. Головна героїня чує звук мотора, що переходить в рик, після чого бачить зрізані стволи дерев та двох чоловіків в жовтих касках. Вона боїться, що це люди з енергетичної компанії, адже це означало б те, що вони знову збираються підняти рівень води в озері, як вони вже зробили 60 років тому. Подібні дії неодмінно руйнують екосистему природи та мають катастрофічні наслідки для ландшафту, це спричинить зміну берегової лінії, а також смерть не тільки частини рослин і тварин, а також і людей, яких повинь може застати зненацька. Стан озера та навколишнього середовища зовсім не цікавив їх, як людей та представників компанії, важливим було лише використання системи як резервуару на випадок війни. Зрублені дерева мають руйнівний вплив не лише на природу, а й на човни, що можуть пропливати повз це місце, адже деревина може пошкодити їх. [18; с. 104]

Сцена підвішеного за мотузки трупа чаплі та вплив цієї події на головну героїню детально описаний в минулому підрозділі, але варто також зазначити важливість цього фрагменту для відродження втраченої ідентичності головної героїні. Ця подія позначила початок метаморфоз у її свідомості, вона є людиною, а отже відчуває колективну провину за це жорстоке вбивство, а також за те, що не могла нічого вдіяти та ніяк на це вплинути. Водночас вона не може зрозуміти причин цієї наруги, що ще більш травмує її [18; с. 106]. До того ж відчуття провини підсилюється коли герої займаються рибальством незважаючи на те, що вже мають достатньо їжі. Оповідачка відмовляється брати участь у вбивстві риби, яке так само як і вбивство птаха, є безглуздим та неправильним. Реакція її друзів суттєво відрізняється, вони захоплюються тим, як холодно Девід вбиває рибу, що ще більше віддаляє головну героїню від друзів, а в їх обличчі і від людства в цілому [18; с. 109].

Після вбивства окуня безіменна героїня відпускає жаб в озеро, адже на це не-людське життя вона має прямий вплив. Також вона згадує середню школу, де трупи тварин та, в деяких випадках, навіть живі тварини, використовувались в цілях науки. Ці рядки вказують на високий рівень жорстокості та насильства, на яке спроможне людство по відношенню до фауни дикої природи. Нормалізація подібних дій в освітньому середовищі для дітей є особливо жахливою, адже люди навчаються не повазі до природи та її жителів, а навпаки, до ставлення до них як неживих речей, з якими можна робити що завгодно. Така практика є негуманною та може травмувати дитину, або спотворити її психіку. Жаби, над якими ведуться експерименти, ще живі, а отже вчинок героїні є символічним актом протесту проти подібного насилля над тваринним світом. Далі головна героїня ототожнює дії людини щодо тварин до дії людини щодо людини. Відсутність співчуття та емпатії до тварин може вилитись в подібні відчуття і до людей. Цей уривок критикує історичне ставлення людей до тварин, а також їх негуманне використання в наукових цілях [18; с. 110]. "Layer of leaves and needles, layer of roots, damp sand. That was what used to bother me most about the

cities, the white zero-mouthed toilets in their clean tiled cubicles. Flush toilets and vacuum cleaners, they roared and made things vanish, at that time I was afraid there was a machine that could make people vanish like that too, go nowhere, like a camera that could steal not only your soul but your body also. Levers and buttons, triggers, the machines sent them up as roots sent up flowers; tiny circles and oblongs, logic become visible, you couldn't tell in advance what would happen if you pressed them." [18; c. 107]. В цьому абзаці механізоване місто протиставляється природі. Туалети та пілосмоки зображуються тут як ворожі засоби винищення. Страх перед існуванням машини, яка зможе винищувати і людей та її непередбачуваність вказує на хаотичність та ворожість технологій людства в контрасті з гармонійним ладом рослинного життя дикої природи. "My hand was beside me; it had the cured hide smell of wood-smoke mingled with sweat and earth, fish lingering, smell of the past. At the cabin we would soak the clothes we'd been wearing, scrub the forest out of them, renew our coating of soap and lotion." [18; c. 114]

Опис запахів природи додає більшої глибини загальному опису довкілля в романі, яке переважно є візуальним. Запах диму, поту та землі символізує фізичну працю людини, яка є важливою не тільки для виживання, а й для сенсорного зв'язку з природою. Очищення від цих запахів та бруду також показує, що важливо тримати баланс між наближенням до природи та базовими людськими проблемами. Після сніданку героїня спалює кістки риби. Також вона описує скелет оленя, якого з'їв вовк, та доходить до логічного висновку, що це є природнім, адже олень вже був старим. Ці рядки підкреслюють важливість життєвого циклу в природі, все життя закінчується смертю. В цьому випадку олень та вовк відіграли свою роль в екосистемі, живі споживають мертвих. Люди в цьому розумінні не відрізняються від тварин та теж є частиною цього природнього циклу [18; c. 115].

Коли головна героїня вчергове бачить мертву чаплю, її охоплюють інші спогади. Вона згадує лабораторію брата, там героїня бачила різних тварин, живих та мертвих, над якими він ставив експерименти. Це є ще однією алюзією

до неприроднього ставлення до тварин, живих істот переміщують з їх натурального середовища існування до штучної лабораторії, що і спричинює їх смерть. Вона підкреслює недбалість свого брата у ставленні до тварин, адже подекуди він забував про їх існування та залишав їх повільно та болісно помирати. Головна героїня прокрадалася до лабораторії та звільняла живих істот, що символізує глибший її зв'язок зі світом природи. Вона справді ставилася до тварин як до живих істот, а не до об'єктів досліджень. Після того, як про це дізнався її брат, він розлютився, та підкреслив, що ці істоти належали йому. Це підкреслює проблему сприйняття людьми природи, вони хочуть приборкати її, стати її хазяїнами, змусити жити за своїми законами, а не поважати та жити з нею в гармонії. Героїня шкодує, що боялась свого брата, адже вважає, що ці тварини померли через її невтручання [18; с. 119].

“The leeches were there again in the tepid pond water, clumps of young ones hanging from the lily pad stems like fingers, larger ones swimming, flat and soft as noodles. I didn't like them but distaste excused nothing. In the other lake they never bothered us when we were swimming but we would catch the mottled kind, the bad kind he called them, and throw them on the campfire when our mother wasn't watching, she prohibited cruelty. I didn't mind that so much, if only they would die; but they would writhe out and crawl painfully, coated with ashes and pine needles, back towards the lake, seeming to be able to smell where the water was. Then he would pick them up with two sticks and put them back in the flames again.” [18; с. 109]. Ці рядки відображають звичайне ставлення людини до істот, що мають неприємний вигляд. Першою реакцією є насилля, вбивство, або бажання позбутися їх. Це контрастує з більш дорослим та природнім баченням її матері. Неприязнь до створінь природи не виправдовує їх вбивства, ці істоти є важливою частиною екосистеми. На жаль, ці ідеї та бачення зовсім не вплинули на брата головної героїні, який і тут займається вбивством живих істот, поки його мати цього не бачить.

“It wasn’t the city that was wrong, the inquisitors in the schoolyard, we weren’t better than they were; we just had different victims. To become like a little child again, a barbarian, a vandal: it was in us too, it was innate. A thing closed in my head, hand, synapse, cutting off my escape: that was the wrong way, the entrance, redemption was elsewhere, I must have overlooked it.” [18; с. 120]. Цей фрагмент підкреслює глобальність проблеми негуманного поводження з природою та її істотами. Героїня зазначає, що вони, як люди з безлюдної частини світу нічим не відрізняються у цьому відношенні від людей з міста. Але водночас жага до насильства є природньою для людей, що підсилюється жорстокістю дітей. Також героїня ніби передчуває її майбутнє повернення до себе, до своєї ідентичності.

3.5. Ритуальний характер віднайдення себе через єднання з природою

Мертвий птах переслідує героїню протягом всього твору, що фізично, що в її думках. Вона порівнює смерть чаплі із розп’яттям Христа. Поїдання людьми рослин та тварин розглядається з точки зору виживання, що є природнім. Тим не менш, героїню бентежить відсутність людської подяки до дикої природи. Людська свідомість потребує зміни парадигми, адже природа є шляхом до себе. Героїня розуміє, що вона має зазнати змін щоб стати новою, кращою та простішою версією себе [18; с. 127].

І от героїня приїздить до місця, поміченого хрестом на мапі батька, але не бачить там нічого. Натомість вона відчуває, що під водою щось є. При першому зануренні вона нічого не бачить, тому вдруге вона вирішує опуститися нижче. Героїня фізично і духовно занурюється під воду, у світ природи з її красивими різнокольоровими істотами. Але відчуття радості від цього єднання швидко змінюється на жах, коли вона бачить те, що здається їй мертвою дитиною. Природа повертає їй найбільш травматичний спогад, всі події з її дитиною та колишнім чоловіком були сфабриковані її свідомістю, захисним механізмом. Насправді вона сама зробила аборт своєї дитини, адже її колишній чоловік вже був одруженим та не був зацікавленим у створенні другої сім’ї. Вона

метафорично перетворюється на ембріон нової істоти, нової себе, що підсилюється несвідомим спогадом брата, що майже затонув ще до народження героїні. Це є зануренням не лише у світ природи, а через нього і у себе, у найглибші частини своєї підсвідомості [18; с. 129]. Оповідачка, у своєму новому стані, згадує всі подавлені психікою події свого минулого життя. Весілля, щасливе життя з чоловіком, та інші спогади, пов'язані з ним були фальшивими, штучно створеними її мозком у спробах пояснити собі травматичні події. Джо підпливає на човні до героїні, що знаходиться в дуже вразливому стані, та вирішує, що вдома їй стане краще. Рядки “You’re cold, come on, we’d better get you home.” вже з’явилися в творі, але тоді їх промовляв колишній чоловік героїні на її уявному весіллі [18; с. 130].

Героїня згадує, що вбила власну дитину за ініціативою колишнього чоловіка, спогади клініки, де їй зробили аборт травмують її. Вона дякує природі за звільнення від смерті, що вона несла всередині себе, та залишає свій светр в цьому сакральному для неї місці. Цей момент є поворотним для сюжету та свідомості переродженої головної героїні. Вона знову згадує індіців, що знали місця священних місць, де можна дізнатись істину. Логічне та холодне ставлення головної героїні до релігії змінюється на повністю протилежне. Факт того, що її батько відмітив це місце на мапі, наводить її на думки про те, що він теж пережив цей досвід [18; с. 131]. Стосунки безіменної героїні та Джо були напружені протягом майже всього твору, в цей момент він повністю перестає розуміти героїню та її змінений стан. Він намагається зайнятися з нею сексом, незважаючи на її слова про те, що вона його більше не любить, та героїня припускає, що вона для нього є таким самим «входом» до світу природи, яким було сакральне місце озера для неї. Вона зупиняє свого чоловіка, та мотивує це тим, що вона завагітніє знов якщо це станеться. В цьому стані вона не хоче знов переживати цей болісний досвід. Опис природи в цьому абзаці показує повне розчинення героїні у світі природи та гармонії з нею [18; с. 133-134]. Коли героїня повертається до хатини в лісі, вона здається їй більшою, ніби вона давно тут не була. Це говорить

про повернення її до себе, збільшення хатини в її свідомості символізує те, як вона бачила це місце коли була маленькою. Вона зазначає, що ще не звикла до свого нового стану, зараз світ для неї виглядає по-новому. Птахи все ще насторожено ставляться до неї, що показує, що її процес єднання з природою тільки розпочався [18; с. 134].

Коли американці пропливають човном повз неї, вона помічає, що вони плывуть у напрямку її сакрального місця. Важливим етапом метаморфози головної героїні є надання природі священного статусу, вищого рівня поваги до неї. Природа зображується сильною та таємничою для людини. Згадка про талісман, що допоміг їй в її духовному шляху, відсилає до старих, простих часів, де люди шанували природу та її сили. Гармонійна взаємодія людей з дикою природою може відбуватися лише за таких умов, коли людина визнає її силу та святенність [18; с. 135]. Опис довкілля протагоністкою зазнає змін. Він стає більш розгорнутим, присутня велика увага до деталей. Героїня занурюється у дику природу та починає аналізувати її. Пні дерев, що їх знищила людина, все ще є домом для різних істот. Тварини, що мають знання про їжу не маючи мови, демонструють своє природжене розуміння світу природи. Оповідачка описує не лише красу квітів, вона виділяє отруйний гриб. Це показує, що людині слід бути обережною, адже не всі дари природи є безпечними для неї. Порівняння людини з рослиною відтворює ідею людини як частини природи [18; с. 135].

Коли герої збираються на вечерю, безіменна героїня порівнює брехню Девіда із тим, що тварини не брешуть. На даному етапі свого духовного шляху вона відчуває більшу наближеність до світу тварин та дикої природи аніж до світу людей, що не можуть гармонійно з нею жити [18; с. 138]. Після діалогу друзів головної героїні вона рефлексує про свої минулі відносини з чоловіками. Компанія вважає, що оповідачка ненавидить чоловіків. Але у внутрішньому монологі героїня доходить висновку, що насправді вона ненавидить не тільки чоловіків, а й американців, жінок та людей в цілому. Цей момент також є поворотним для її свідомості, вона обирає природу перед людьми, адже вона

бачила занадто багато жорстокості від людства. Безіменна героїня бажає смерті людству, яке принесло стільки болю та страждань світу природи, з яким вона тепер знаходиться у гармонії. Смерть людства означатиме життя для тваринного світу та їх порятунок [18; с. 139].

Наступна подія є ще більш травматичної для героїні, ніж повернення втрачених спогадів. Вона дізнається про смерть свого батька, ця подія ще більше змінює її: “The gods, their likenesses: to see them in their true shape is fatal. While you are human; but after the transformation they could be reached. First I had to immerse myself in the other language” [18; с. 143]. Героїня хоче зануритися в іншу мову, в мову богів. Варто зазначити що і її мова зазнає змін, стає більш хаотичною, втрачає логічний зв’язок: “For him truth might still be possible, what will preserve him is the absence of words; but the others are already turning to metal, skins galvanizing, heads congealing to brass knobs, components and intricate wires ripening inside.” [18; с. 143]. Ці рядки свідчать про те, що головна героїня вірить у порятунок свого батька у іншому світі, а от друзів вона ототожнює з неприродними машинами, що гниють всередині. Вони в її баченні повністю урбанізовані та відірвані від світу природи, ця механізація символізує масову втрату ідентичності в штучних умовах життя міста. Далі вона говорить про те, що насправді нічого не померло, все живе, та чекає на життя. Ці слова є алюзією до природи та безіменної героїні.

В наступному розділі героїня дізнається про зраду Джо, вона відчуває запах Анни на ньому. Але її більше турбує те, що інші запахи є хімічно обробленими. Оповідачка настільки віддалилася від людей та наблизилася до природи, що тепер бачить світ зовсім по іншому [18; с. 145]. Коли Джо з головною героїнею виходять на вулицю вночі можна побачити наскільки відрізняється їх рівень розуміння природи та гармонії з нею. Джо орієнтується на свої очі, але через темряву не бачить нічого. А от безіменна героїня знімає взуття та відчуває природу своїм тілом, в такому стані єднання з нею їй не потрібно бачити нічого, вона відчуває все. Коли Джо зізнається героїні в коханні,

вона подумки називає це катехізисом. В її свідомості її чоловік намагається повернути її до світу людей, але наступні рядки свідчать про те, що її стан тепер можна назвати анімалістичним. Джо хоче щоб все було так, як в місті, але героїня не хоче відчувати задоволення від процесу, адже тварини задоволення не відчують. Герої займаються сексом, та під час цього героїня відчуває прощення вбитою нею дитини, вона метафорична піднімається з озера, де вона була занадто довго. Природа подарувала героїні не тільки повернення до себе, а й прийняття минулого, і зрештою прощення. Вона хоче завагітніти, але в цей раз народити дитину природнім шляхом, що відрізняється від штучної природи процедури аборту. Вона не вчитиме свою дитину словам, та буде вирощувати її в повній гармонії з навколишнім середовищем. Героїня вирішує, що нікому не розкаже про дитину, адже тоді її знов прив'яжуть до протиприродної машини смерті, та заберуть в неї нове життя [18; с. 146-147].

Зранку Джо вважає події минулої ночі перемогою, адже вважає, що цей акт скріпив їх стосунки та пов'язав їх. Але він не підозрює, що його героїня не планує повертатись до міста, адже не хоче, щоб її знов відривали від світу природи [18; с. 148]. Анна хоче повернутись до міста та купити собі цигарки. Залежність від цигарок символізує також і залежність від міста та неможливість співіснувати з природою без його благ. Коли вона фарбується, головна героїня порівнює це з другою, фальшивою шкірою. Вона ніби маскується, стає симулякром, що підсилюється фактом того, що Девід змушує її це робити навіть тут, де її бачать лише троє людей. Це є символом повної відірваності від природи, адже Анна стає штучною версією себе, постійне життя в умовах дикої природи є для неї неможливим. Опис темряви в її очах символізує життєву силу, що покидає її, а недопалок на причалі символізує фінальну крапку у стосунках з природою [18; с. 149-150]. “The machine is gradual, it takes a little of you at a time, it leaves the shell. It was all right as long as they stuck to dead things, the dead can defend themselves, to be half dead is worse. They did it to each other also, without knowing.” [18; с. 150]. Коли люди здобували мертві ресурси, такі як, наприклад, викопне

паливо, їм було складніше це робити ніж руйнувати живу природу, таку як, наприклад, дерева. Наслідками людського впливу на природу є загроза вимирання людства як виду. Ці рядки символізують те, що краще померти, аніж жити в такому жахливому апокаліптичному світі.

Головна героїня тікає човном від друзів як раз тоді, коли їх мали відвезти з острова. Вона порівнює свої рухи з рухами амфібії, чим ще більше підкреслює свою анімалістичну природу. Почуття безпеки в дикій природі вказує на те, що тепер це і є її дім, та що повертатись до штучного, небезпечного для неї міста вона вже не планує. Опис зрублених людьми дерев та рослин, що харчуються ними, демонструє силу та незламність природи перед небезпекою людського руйнівного впливу. Тепер оповідачка описує себе як «рослину-тварину», вона повністю позбулась всього людського. За ці 9 днів природа повністю трансформувала головну героїню. Коли Джо кличе її, вона не відповідає, адже тепер вона не має імені, вона більше не є частиною людського суспільства. Коли герої від'їжджають вона розуміє, що залишилась одна на острові, так, як цього хотіла. Вона також підкреслює що з раціональної точки зору її вчинок є абсурдним, але точки зору розуму в неї більше немає. Це свідчить про глибоку травму героїні, що пережила занадто багато трагічних подій за короткий період часу. Вона шукає повного порятунку в природі, але при цьому вона відмовляється від власної, людської природи, що ще більш ускладнює її становище. [18; с. 151-153].

Коли безіменна героїня повертається додому, її охоплює відчуття самотності. Вона більше не має сил, та нарешті плаче та вивільнює свої емоції. Вона злиться на друзів, що залишили її одну та поїхали без неї. Через душевну біль вона не може повністю розчинитись в природі, докільля не допомагає їй позбавитись відчуття самотності. Щоб не панікувати, героїня починає вірити в те, що якщо буде молитись, то зможе повернути померлих батьків. Коли вона не може втекти до світу природи або світу людей, вона намагається знайти порятунок у світі богів [18; с. 155-156]. Незважаючи на глибокий зв'язок

головної героїні з природою, важливо розуміти, що все життя вона жила серед людей. Їх кількість змінювалась, але сам факт залишається незмінним. Вночі її охоплює страх. Вона розуміє, що навіть якщо її друзі повернуться, то вони вже не будуть такими, як раніше. Головна героїня пов'язує парадигми минулого та теперішнього її стану, вона намагається впевнити себе, що відродження батьків є логічним, тим самим вона поєднує свої минулі вірування про панування логіки та відсутність богів із більш релігійним баченням світу. Це і є її способом порятунку від страху [18; с. 157].

“Above on the roof is the finger-tapping of water dripping from the trees. I hear breathing, withheld, observant, not in the house but all around it” [18; с. 157-158]. Ці рядки підкреслюють надання природі статусу дикої, живої. Але водночас присутнє надання антропоморфічних рис образу дощу, який порівнюється з постукуванням пальців.

Наступного дня зміни в свідомості героїні стають дедалі сильнішими, анімалістичними. Вона вважає, що є певні правила, дотримання яких поверне її сім'ю з царства мертвих. Вона перевертає дзеркало, на яке тепер їй не можна дивитись. Ці правила передбачають відмову від всього людського та прийняття тваринного стану, що безумовно наближає героїню до природи. Але водночас протиприродним є мета цих правил – повернення людей зі стану мертвих. Це є порушенням циклу життя та смерті. Коли героїня виходить з дому, то її страх вщухає, природа допомагає їй розслабитись та розчинитись в ній [18; с. 159]. Безіменна героїня вважає, що для повернення родини їй потрібно піти на жертви. Вона проходить останній етап шляху до себе. Героїня позбавляється усіх речей в домі, зриває мапи та картини та ріже усі тканини в домі. Цим вчинком вона повністю дистанціюється від свого минулого життя та людської натури. Вона знімає з себе всі речі та починає жити як дикий звір, їсти сирі овочі та ягоди та жити на вулиці. Протагоністка миється в річці, що є символом її духовного очищення, а речі вона ототожнює зі своєю фальшивою ідентичністю. Останні

рядки розділу вказують на розуміння мови природи та повним розчиненням у неї, як «тварини-рослини» [18; с. 159-161].

Наступного дня вона починає краще розуміти правила богів. Тепер вона не може бути в будь яких місцях, що мають слід людини. В своєму дикому стані вона навіть вважає, що згодом зможе їсти отруйні гриби, як тварина. Згодом героїня буквально розчиняється у світі природи, стає з ним одним цілим. Вона не просто ототожнює себе з тваринами або рослинами, вона вважає себе місцем, природою [18; с. 164-165]. Коли головна героїня чує звук моторного човна, її першою реакцією є анімалістична, вона вважає що на неї приїхали полювати. Вона бачить Еванса за кермом, та боїться, що її будуть вважати людиною. Навіть якщо вони побачать, ким вона є насправді, то підстрелять її, як ту саму чаплю. Люди, що виходять з човна постають в її уяві як напів-машини. Опис нікотинowego диму підкреслює токсичний вплив людини на природу. Героїня ховається від цих людей, та доходить висновку, що вони тут через дім, який вона відмовилася продати. В її свідомості цей дім не належить нікому. Вона порівнює свою втечу від людей з поведінкою кролика, яку й імітує, щоб уникнути їх. Врешті решт природа ховає та рятує її. Коли звук мотору вщухає, вона критикує ставлення людей до неї, як до природнього створіння. Вони не дадуть їй спокою поки не матимуть те, що має вона [18; с. 166-168]. Самотність малює в уяві оповідачки образи батьків, спочатку мати, що стояла біля дома, а потім батька. Вона не піддається страху, який асоціює з жовтими очима вовка. Цей момент є алюзією до її ототожнення себе з кроликом, жертвою полювання, та схожим страхом, що вона тоді пережила [18; с. 168-169].

Наступного ранку вона розуміє, що її батьки померли назавжди та примиряється з цим фактом. Героїня ніби оговтується від свого анімалістичного стану, вона бачить розбиті речі в будинку, та не пам'ятає, чи це зробила вона сама. Думками вона повертається до друзів, тепер вони живуть в місті, а також згадує колишнього чоловіка. Зараз вона не відчуває до нього нічого окрім жалю. Вона розуміє, що люди, які приїхали вчора, насправді могли приїхати щоб

попередити її про підняття рівня води. Безіменна героїня бачить, що їй не вистачить їжі на те, щоб залишатися тут на довгий час. Також вона повертається до скептичного сприйняття релігії. Протагоністка згадує свого батька, він жив з сім'єю на острові щоб врятувати її від жахів війни. Тут висвітлюється тема природи як порятунку від проблем суспільства. Коли героїня розвертає дзеркало в домі та бачить своє відображення, то не може асоціювати себе ні з людиною, ні з твариною, як і тоді, коли перебувала в дикому стані [18; с. 171-172].

Вона вдягається в свій понівечений одяг та констатує, що входить в свій час. Цей час є алюзією ритму людського життя, прийняття своєї людської природи. Головна героїня вважає, що її дитина може стати першою справжньою людиною. Це можна розглянути як людину, яка була зачата найбільш природнім шляхом, та перші 5 днів свого існування була в гармонії з природою. Коли Джо приїжджає на острів, то вона розмірковує, чи він пропонує їй неволю, чи то свободу. Вона доходить висновку, що в їх стосунках їм треба почати все спочатку [18; с. 173-174]. “The lake is quiet, the trees surround me, asking and giving nothing” [18; с. 174]. Ці рядки підкреслюють гармонію світу природи. Для головної героїні це була подорож до себе з безліччю випробовування, а для природи це був ще один день. Люди є піщинкою у світі пустелі дикої природи.

3.6. Екофеміністичне прочитання роману

В дев'ятому розділі твору головна героїня розмірковує про любов та секс. Вона згадує контрацептиви, які рекламуються як натуральні і органічні. Насправді ж такий вид реклами паразитує на бажанні жінок бути наближеними до природи, адже самі презервативи є штучним продуктом індустріальної системи. Тут же героїня порівнює жінку, що їх використовує, з «хімічним ігровим автоматом», що підкреслює віддаленість жінок від природи та природних циклів. Також вона розповідає про роди у цьому апокаліптичному суспільстві, де жінку прив'язують до ліжка у лікарні та виймають з неї немовля виделкою, після чого накачують її червоною хімією. Цей процес є прикладом

протиприродного наукового втручання у природній процес вагітності та родів що травмує жінку-мати. Таке ставлення більш схоже на те, як люди поводять себе з тваринами, та підсилюють сприйняття жінки як машини для народжування дітей [18; с. 73].

Прикладом панування над жінками є момент, де Анна розповідає про свої стосунки з Девідом. Їй постійно треба фарбуватися та дотримуватися інших правил щоб її не покарали. Окрім очевидного патріархального домінування, Девід змушує свою дружину постійно носити макіяж, що робить її менш природньою, більш штучною, віддаляє її від природи [18; с. 111]. Ще одним прикладом панування є частина, де Девід змушує Анну оголитися перед камерою, та на прохання Джо припинити це, відмовляє, аргументуючи це тим, що вона його дружина. Таке домінуюче ставлення до жінки серед іншого демонструє патріархальність їх відносин [18; с. 123]. В розмові з головною героїнею Девід каже, що підтримує рівність жінок та чоловіків, але все ж вважає Анну не рівною собі. За його словами їх шлюб є результатом її маніпуляцій, та все що його цікавило, це її тіло. Це зображує матеріалістичне ставлення чоловіків до жінок в суспільстві [18; с. 125]. В двадцять першому розділі роману головна героїня висловлює свої думку про порятунок світу. Чоловіки вважають, що можуть це зробити за допомогою зброї, а жінки за допомогою свого тіла. Тут протиставляється більш мілітаристське, вороже зображення чоловіків та любовне, тілесне зображення жінок, які часто потерпають від чоловічого насильства. Слова про те, що любов підкоряє усіх та підкорювачі люблять всіх героїня вважає міражем [18; с. 148].

“Rump on a packsack, harem cushion, pink on the cheeks and black discreetly around the eyes, as red as blood as black as ebony, a seamed and folded imitation of a magazine picture that is itself an imitation of a woman who is also an imitation, the original nowhere, hairless lobed angel in the same heaven where God is a circle, captive princess in someone’s head. She is locked in, she isn’t allowed to eat or shit or cry or give birth, nothing goes in, nothing comes out. She takes her clothes off or puts them

on, paper doll wardrobe, she copulates under strobe lights with the man's torso while his brain watches from its glassed-in control cubicle at the other end of the room, her face twists into poses of exultation and total abandonment, that is all. She is not bored, she has no other interests." [18; с. 149-150]. У цьому фрагменті Анна порівнюється з образом поневоленої жінки, якій не дозволяється робити нічого окрім як задовольняти свого чоловіка. Це є алюзією на жіночу гендерну роль в суспільстві, де жінка постійно сидить вдома, та лише доглядає за ним, за дітьми та готує їсти.

Багато напрямків екофемінізму розглядають також і містичні елементи, такі як древню релігійність, магію, чаклунство та шанування богів або богинь як шлях до первісної гармонії людини з природою на противагу логіці, науці та технологічному прогресу. Всі ці моменти присутні в другій частині твору, де головна героїня намагається осмислити всі травми, яких вона зазнала. Після занурення серед озера, вона хоче щось залишити на цьому магічному для неї місці, якийсь дар силам цього місця. Вона вважає, що боги цього місця дали їй все, що їй потрібно, і що їй треба дати їм щось взамін. Героїня доходить висновку, що краще залишити там частину свого одягу, адже такий дарунок є особистим для неї. Далі вона все частіше згадує богів цієї місцевості, а також важливість батьківського талісману, який захищав її [18; с. 132-135]. Коли героїня згодом заходить у свій дім, то відчуває силу, що схована десь у ньому. Коли вона знову знаходить свої дитячі малюнки, то знаходить там релігійний підтекст. Головна героїня вважає ці малюнки духовним повчанням, що можна осмислити лише за допомогою сили богів. Це відкриття, окрім іншого, позначає початок переходу її свідомості від логічного і наукового до релігійного та чуттєвого, містичного. Повернення героїні до природи також повертає її свідомість у більш примітивне та містичне русло. Вона шукає відповідей не лише у природі, а й у релігії, богах, духах та силі [18; с. 135]. Коли героїня залишається одна на острові, вона порівнює свою дитину із богом з хвостом та рогами. Це зображує дикий аспект природи, що часто порівнюють з жінкою. Формування

цього «бога» всередині неї є болісним процесом, що показує, що він є складним та трансформує головну героїню. Слова про «мати богів» є алюзією на божественну жіночість, що, як і природа, дарує нове життя. Ці слова підкреслюють унікальність ролі жінки в природі. До того ж, героїня описує своє тіло як прозоре, та що вона бачить «зелені павутинки плоті». Це підкреслює її зв'язок з природою як жінки [18; с. 164]. Трохи допишіть і тоді пошлетесь на цю статтю.

Однак вона не хоче скасовувати патріархат і замінювати його домінуванням жінок. Вона хоче ненасильницьким шляхом трансформувати структури чоловічого домінування та відновити баланс і гармонію між жінками та чоловіками [22; с. 5-6]

Висновки до третього розділу

Третій розділ присвячений прочитанню роману Етвуд з позицій екокритики. У творі є багато алюзій на працю Генрі Торо «Волден, або життя в лісах». Серед них можна виділити тимчасову ізольованість від суспільства обох головних героїв, самоосвіту та пізнання навколишнього світу, відмову від споживацької культури, натуральне господарство та екологічне мислення а також гармонійне життя з дикою природою. Вплив США на природу Канади ілюструє конфлікт природи і цивілізації в романі. Індустріальний процес Сполучених Штатів не тільки завдає непоправної шкоди екосистемі країни, а й має прямий вплив на країн-сусідів. Природа Канади знаходиться під загрозою через недбале ставлення до природи та експлуатування її ресурсів. До того ж, американці в цілому зображуються як домінуюча сторона, що проникає на територію іншої держави та руйнує довкілля своїми необачними діями. В романі присутні численні приклади руйнування довкілля та їх результат на природу та людей, що в ній живуть. Дисгармонія відносин людини і навколишнього середовища призводить до катастрофічних наслідків, стан довкілля спотворюється та стає ще більш небезпечним для людства. В творі зображується

негативний вплив лісозаготівельної промисловості та моторних човнів на екосистему озера, через що риби починають зникати, а люди починають експлуатувати та знищувати інші річки та водойми. Створення штучної природності, прикладами якої можуть бути фонтани та клумби, ще більше віддаляють урбаністичне суспільство від єднання з природою та гармонії з нею. Відсутність поваги до дикої природи та намагання підкорити її призводять до негуманного поводження людей з природою та її мешканцями, живі істоти сприймаються людством як об'єкт наукового інтересу та знуцання над ними стають нормою в суспільстві.

Тільки коли головна героїня опиняється в умовах дикої природи та бачить вплив людства на довкілля та тварин вона починає співчувати їй та ототожнювати себе з нею. Вбивство чаплі та магічний момент занурення у озеро, та, як наслідок, духовне занурення в себе відроджують її втрачену ідентичність та повертають її до себе. Таке повернення до природи та вагітність також повертають її до своєї природної функції – функції мати. Екофеміністичне прочитання роману також розкриває магичність та релігійність світосприйняття героїні наприкінці твору, коли вона залишається сам-на-сам з дикою природою. Вона шукає відповідей у богах озера та природи та намагається повернути своїх померлих батьків за допомогою магічних ритуалів та правил, що їй диктують духи цих місць. До того ж, американські туристи не мають жодної поваги до природи чужої їм країни та експлуатують природу та її ресурси для власної вигоди. Мілітаристське та утилітарне ставлення до дикої природи, а також домінантне відношення до Канади як країни неодмінно призводить до неприязні канадців в творі до американців. Америка є джерелом загрози як для канадського суспільства, так і для її природи. В творі присутні приклади створення ерзацу природності, що є ознакою розладу людства з довкіллям. Фонтани, клумби, розширення міст та намагання перетворити штучне у природне ще більше віддаляють людей від єднання з дикою природою. Такий розрив спричиняє негуманне відношення як до природи, так і до її мешканців. В творі можна

побачити багато прикладів цьому, наприклад використання живих створінь на уроках в школі, де знуцання над ними виправдовується науковим інтересом.

ВИСНОВКИ

Екокритика це відносно нова галузь літературознавства, що вивчає відносини між людиною та природою а також відображення цього в літературі. Вихідною позицією екологічної критики є відмова від антропоцентризму, адже людина є частиною природи, а не його хазяїном. Природа - окрема реальність, не втиснута в системи, яку треба любити та поважати. Екокритика засуджує експлуатацію природи та наполягає на гармонійному співіснуванні людства з природою. На початку свого існування екокритика була прив'язана до місця (place-based), але згодом її спектр розширився до планетарного. Ця галузь з'явилася на початку 1990-х років, але екокритична думка з'явилася задовго до цього. Можна виділити, наприклад, працю американського філософа, письменника та натураліста Генрі Девіда Торо «Волден, або Життя в лісах» 1854 року, яка містить багато засадничих для екокритики позицій. Екофемінізм як течія фемінізму з'явився ще до появи екокритики, на початку 1970-х років, коли Франсуаза д'Обонн написала книгу «Фемінізм або смерть», яка стала своєрідним закликком проти панування чоловіків як над природою, так і над жінками.

Природа є невід'ємною темою канадської літератури. Безкрайні простори дикої природи знайшли своє відображення в творах канадських письменників, починаючи з Канадської конфедерації 1867 року. Географічні особливості цієї країни зумовили відсутність загрози з боку країн-сусідів, натомість загроза походила від природи. Канадцям доводилося боротися за виживання в умовах дикої природи, що створило особливий тип світосприйняття. Вони водночас люблять і поважають природу та бояться її непередбачуваності та випробувань. Канадський філолог Нортроп Фрай вважає, що наявність невеличких

згуртованих громад на початку заснування Канади в поєднанні з величезними кордонами їх держави породили концепт «гарнізонної свідомості». Для захисту від природи люди будували не тільки фізичні, а й психологічні фортеці. Результатом цього стала ізоляція головних героїв канадської літератури від природи та людства, що можна побачити і в романі Маргарет Етвуд. Страх людини перед природою відчутний майже в кожному творі канадської літератури, а Маргарет Етвуд вважає, що центральним образом цієї літератури є образ виживання. Таке відчуження від природи у поєднанні з гарнізонним відчуженням від людей зумовило розкриття тем самотності в творах канадських письменників. Особливо гостра ця тема відображається у канадському «романі прерій», де розкривається тема ворожості світу до ізольованої, самотньої людини.

Роман Маргарет Етвуд «За водною гладінню» був написаний у 1972 році. Незважаючи на те, що він з'явився задовго до появи екокритики як галузі літературознавства, в ньому присутні майже всі засадничі для неї принципи. В романі також присутні алюзії на книгу Генрі Торо «Волден, або Життя в лісах». Мотиви тимчасової ізольованості від суспільства, самоосвіти та пізнання навколишнього світу, відмови від споживацької культури, натурального господарства та екологічного мислення а також гармонійного життя з дикою природою є спільними для обох творів. В романі Етвуд зображується негативний вплив США на природу Канади, що є прикладом конфлікту природи і цивілізації. Жага до індустріального прогресу та нехтування станом природи призвели до того, що американці повністю відірвані від світу природи, та вважають себе її хазяїнами. Затоплення озер, масова вирубка лісів, забруднення водойм моторними човнами, надмірна урбанізація та розширення міст руйнують не тільки екосистему США, а й впливають на Канаду, країну-сусіда.

Протягом твору головна героїня віддаляється від урбаністичного суспільства та стає ближчою до дикої природи. Вона починає помічати негативний вплив людства на довкілля та його мешканців. Природа повертає

головній героїні багато спогадів з дитинства, одним із перших спогадів її життя було відчуття спокою серед дикої природи. Досвід гармонійного єднання з дикою природою та усвідомлення школи, що людство завдало довікллю змінює світосприйняття головної героїні. Вбивство чаплі та магічний момент занурення у озеро, та, як наслідок, духовне занурення в себе відроджують її втрачену ідентичність та повертають її до себе. Таке повернення до природи та вагітність також повертають її до своєї природної функції – функції мати. Пережитий досвід є ритуальним для героїні, а останні розділи твору присвячені її переходу у зовсім новий стан існування. Головна героїня починає вірити в магію, духів та богів. Вона вірить, що за допомогою ритуального єднання з природою, відмови від усього людського та повернення до анімалістичного стану буття вона зможе повернути своїх померлих батьків. Магічні амулети батька та малюнки дитинства допомагають їй у цій ритуальній подорожі, а дитина в її утробі є для неї богом. Згодом героїня повертається до природнього світосприйняття, та усвідомлює що її людська природа є частиною всесвіту дикої природи. В творі присутнє панування не лише над силами природи, а й над жінками, що є причиною для екофеміністичного трактування роману. Вагітність та народження в книзі мають механізовані, індустріальні елементи, що перетворюють природний процес на протиприродний та травматичний для матері та її дитини. Штучні продукти індустріальної системи рекламуються як такі, що роблять жінку більш природньою, хоча насправді вони ще більше віддаляють жінку від своєї природи. До того ж, Девід, чоловік Анни, змушує свою дружину фарбуватися навіть тоді, коли вони знаходяться на природі, чим змушує її віддалятися від своєї власної природи та становитися більш штучною, симулякром самої себе.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вертиполох О. Екокритика як модель інтерпретації сучасного художнього тексту (на матеріалі романістики Євгена Пашковського). // Актуальні питання гуманітарних наук. – Випуск 36, том 1. – 2021. – с. 123-127. – Режим доступу: [http://www.apfn-journal.in.ua/archive/36_2021/part_1/20.pdf]
2. Воронцова М. Ю. Своєрідність романістики Маргарет Етвуд. – Дніпропетровський Національний Університет. – 2005. – 218 с.
3. Ганжа Т. М. Екокритичний аспект дикості у поетичному циклі Олега Лишеги «Снігові і вогню». // Наукові записки НаУКМА. Літературознавство. – Т. 1. – 2018. - С. 62-65.
4. Дорогунцов С. І., Коценко К.Ф., Хвесик М.А. та ін. Екологія – Київ: КНЕУ. – 2005. – 371 с.
5. Козлик І. Літературознавчий аналіз художнього тексту/твору в умовах сучасної міжнаукової та міжгалузевої взаємодії. – Брно. – 2020. – 296 с.
6. Овчаренко Н. Ф. Англоязычная проза Канады. / Н.Ф. Овчаренко. – Київ: Наукова думка. – 1983. – 287 с.
7. Овчаренко Н. Ф. Канадський літературний канон на зламі століть. / Н.Ф. Овчаренко. – Київ: Видавництво гуманітарної літератури. – 2006. – С. 17-117.
8. Олешко А. В. Екокритицизм як напрямок літературних досліджень. – Сумський національний аграрний університет. – 2016. – Режим доступу: [<http://repo.snau.edu.ua/handle/123456789/4204>]
9. Полторацька А. Я. Екоцентрична парадигма твору О. Токарчук «Веди свій плуг понад кістками мертвих». // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. – Вип. 2 (93). – 2020. – С. 26-36
10. Романова О. Канадська література: шляхи розвитку та розуміння. // Слово і Час. – № 12. – 2018. – С. 100-103.

11. Статкевич Л. П. Теоретико-методологічні форманти сучасної екокритики. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія «Філологія». Вип. 76. – 2017. – С. 100-103.
12. Сухенко І. М. Екокритичні орієнтири на сучасному етапі літературознавчих досліджень: проблема визначення. // Актуальні проблеми та перспективи дослідження літератури зарубіжних країн. – Сімферополь: Кримський Архів. – 2011. – С. 259 – 266.
13. Ткаченко М. Людина і природа в українській літературі крізь призму екокритики. // Дивослово. № 6. – 2011. – С. 52–56.
14. Хабета І. Темі «Виживання» у романі М. Етвуд «Рік потопу». // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – Випуск 20, частина 2. – 2012. – С. 189-195
15. Яковенко І. Екокритичне прочитання поезії та есеїстики Еліс Уокер. // Наукові праці. Філологія. Літературознавство. – Випуск 259, Том 271. – 2016. – С. 57-62.
16. Adamson J. & Slovic S. Guest Editors' Introduction: The Shoulders We Stand On: An Introduction to Ethnicity and Ecocriticism. // MELUS: Multi-Ethnic Literature of the U.S. – 34. – 2009. – pp. 5-24.
17. Adamson J. et al. editors. Keywords for Environmental Studies. – NYU Press. – 2016. – 240 p. – Режим доступу: [<http://www.jstor.org/stable/j.ctt15zc5kw>]
18. Atwood M. Surfacing: [novel] / Margaret Atwood. – Toronto: McClelland & Stewart. – 1972 – pp. 1-165. - Режим доступу: [[PDF] [EPUB] Surfacing by Margaret Atwood Download (oceanofpdf.com)]
19. Atwood M. Survival. – Toronto: Anansi. – 1972. – 328 p.
20. Bate J. Romantic Ecology: Wordsworth and the Environmental Tradition. – the University of Michigan, Routledge. – 1991. – 144 p.
21. Barry P. Beginning Theory: An Introduction to Literary and Cultural Theory. – Manchester and New York: Manchester University Press. – 2002. – 184 p.
22. Bhalla A. Ecofeminism in Margaret Atwood's Surfacing. // International Journal of Scientific and Research Publications. – Volume 2, Issue 10. – 2012. – 6 p. – Режим

доступу:

[<https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=4e4dbf82d6a169d3172389e6b0193395a0672e31>]

23. Bourinot J. Our intellectual strength and weakness. – Montreal. – 1893. – p. 24. -
Режим доступа: [The Project Gutenberg eBook of Our Intellectual Strength and Weakness, by John George Bourinot]
24. Branch M.P. & Slovic S. – The ISLE reader: ecocriticism. – University of Georgia Press, 1993-2003 – 378 p.
25. Buell L. The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination. – Malden MA: Blackwell Pub. – 2005. – 208 p.
26. Davey F. Atwood Walking Backwards. Open Letter II. – 1973. – pp. 74-84.
27. Davey F. Surviving the Paraphrase: Eleven Essays on Canadian Literature. – 1983 – 193 p.
28. Emerson R. W. Nature. The Essays of Ralph Waldo Emerson, Joseph Slater ed. – United States of America: Harvard U P. – 1987 – 410 p.
29. Frye N. Conclusion to the First Edition of Literary History of Canada. // Northrop Frye on Canada, edited by David Staines. – Toronto: University of Toronto Press. – 2003. – pp. 339-372.
30. Frye N. The Bush Garden: Essays on the Canadian Imagination. – Concord Ont: House of Anansi. – 2nd ed. – 1995. – 272 p.
31. Garrard G. The Oxford Handbook of Ecocriticism. – Oxford Academic. – 2014. – 600 p.
32. Glickman S. The Picturesque and the Sublime: A Poetics of the Canadian Landscape. – Montreal and Kingston: McGill-Queen's UP. – 1998. – 234 p.
33. Glotfelty C. and Fromm H. The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology. – Athens: University of Georgia Press. – 1996. – 456 p.
34. Grady W. Treasures of the place: three centuries of nature writing in Canada. – Douglas & McIntyre, Vancouver, B.C. – 1992. – 265 p.
35. Hubert Z. Handbook of Ecocriticism and Cultural Ecology. – Berlin, Boston: De Gruyter. – 2016 – pp. 5-8. Режим доступа:

[https://www.francescotaboada.com/blog/media/2017/07/07_Schmidt_Latin-American-Environmental-Discourses_2016.pdf].

36. Joyce O. J. and Manickam E. From Egocentered to Eco-centered Humanism: A Wilburian Perspective. // *The Atlantic Literary Review*. – Vol. 7, No.2. – 2006. – pp. 75-84.
37. Kheel M. From Heroic to Holistic Ethics: The Ecofeminist Challenge. // Greta Gaard (Ed.). *Ecofeminism: Women, Animals, Nature*. – Philadelphia: Temple University Press. – 1993. – p. 243-271.
38. Kroeber K. *Ecological Literary Criticism: Romantic Imagining and the Biology of Mind*. – New York: Columbia U P. – 1994. – 185 p.
39. Lebowitz A. *Living in Harmony: Nature Writing by Women in Canada*. – Canada, Victoria: Orca Book Publishers. – 1996 – 240 p.
40. Littlejohn B. and Pearce J. *Marked by the wild: an anthology of literature shaped by the Canadian wilderness*. – McClelland and Stewart, Toronto, Ont. – 1973.
41. Loretta J. Greening the Library: The Fundamentals and Future of Ecocriticism. – *Choice Reviews Online* – 47. – 2009. – p. 623-631. – Режим доступа: [https://www.asle.org/wp-content/uploads/ASLE_Primer_GreeningLibrary.pdf]
42. Love G. A. *Practical Ecocriticism: Literature, Biology, and the Environment*. – Charlottesville: University of Virginia Press. – 2003. – 213 p.
43. Marland P. Ecocriticism. // *Literature Compass* – Vol. 10, Issue 11. – 2013. – pp. 846-868.
44. Mathews R. Survival and Struggle in Canadian Literature. // *This Magazine is About Schools*. – 1972-73. – pp. 109-124.
45. McDonald M. The natural world in early nineteenth-century Canadian literature // *Canadian Literature* issue 111. – 1986. – pp. 48–65.
46. Owen T. *Henry David Thoreau: Walden and Civil Disobedience*. – New Delhi: Prentice Hall of India. – 1986. – 424 p.
47. Parham J. & Westling L. *A Global History of Literature and the Environment*. – Cambridge: Cambridge University Press. – 2016. – 459 p.

48. Sharma V. K. Thoreau's Ecocriticism: An Improved Means to Unimproved Ends. // American Journal of Arts and Design. – Vol. 2, No. 1, 2017, pp. 24-29. – Режим доступа:
[https://www.researchgate.net/publication/314280757_Thoreau's_Ecocriticism_An_Improved_Means_to_Unimproved_Ends]
49. Sharma V. K. Quintessence of Ecocriticism in Emerson's Works. Quintessence 1. – no. 1. – 2016. – pp. 61-68.
50. Steinfeld H. and Agriculture Organization of the United Nations Livestock Environment and Development (Firm). Livestock's Long Shadow: Environmental Issues and Options. // Food and Agriculture Organization of the United Nations. – Rome. – 2006. – Режим доступа: [<https://www.fao.org/3/a0701e/a0701e.pdf>]
51. The Environmental Impacts of Boating. – 2017. – Режим доступа: [<https://eponline.com/Articles/2017/03/27/The-Environmental-Impacts-of-Boating.aspx>]
52. Turner K., Freedman B. Nature as a theme in Canadian literature // Environmental Reviews. – Vol. 13, No. 4. – 2005. – pp. 169-197. – Режим доступа [<https://www.jstor.org/stable/envirevi.13.4.169?seq=11>]

ДОДАТКИ

Роман Маргарет Етвуд «За водною гладінню» для уроку зарубіжної літератури для 11 класу

Цей роман можна розглянути в навчальних цілях у школі задля підвищення обізнаності учнів про екологічні наслідки людського впливу на природу та для виховання гуманного та етичного поведіння з нею.

План- конспект

Хід уроку.

I. Організаційний момент.

Вітаю, шановні учні! Сьогодні ми з вами дослідимо дуже цікаву тему, а саме екологічні проблеми у романі Маргарет Етвуд «За водною гладінню». Ми з вами дослідимо як автор зображує екологічну проблему у своєму творі та чи актуальні ці проблеми в сучасному світі. Ми розглянемо та схарактеризуємо важливі аспекти твору, персонажів, та порівняємо екологічні проблеми твору із проблемами нашого сучасного світу.

Всі готові? Отож, давайте розпочинати!

Чи всі прочитали роман який вам був на домашнє завдання? Сьогодні ми про нього поговоримо.

II. Актуалізація та визначення мети уроку.

Питання для обговорення:

1. Які екологічні проблеми існують в сучасному світі?
2. З якими екологічними проблемами стикаються персонажі роману? Якими є наслідки цих проблем для світу твору? (забруднення водних ресурсів та відсутність доступу до чистої води, втрата біорізноманіття та вимирання видів,

забруднення повітря та проблеми глобального потепління, екологічні наслідки війни та конфліктів)

3. Чи впливають екологічні проблеми на персонажів роману?
4. Якою є роль природи в романі? Як автор використовує опис природи та навколишнього середовища для виокремлення екологічних проблем?
5. Як змінюється опис природи героїнею до приїзду на озеро та після?
6. Як ви розумієте момент занурення головної героїні в озеро?
7. Які моральні та етичні питання виникають в контексті екологічних проблем, які автор ставить у романі? Чи є уроки, які можемо взяти з цих проблем для нашого сучасного світу?
8. Чи вважаєте ви, що роман "За водною гладінню" може бути попередженням або нагадуванням про нашу власну екологічну вразливість? Які кроки можемо покласти для того, щоб уникнути подібного майбутнього?

III. Практична робота

Зараз я вас розділю на групи, в яких ви зможете дослідити конкретні екологічні проблеми, які Маргарет Етвуд порушує в своєму романі. Після цього один учасник групи виступить перед класом та висловить думку групи.

При обговоренні зосередьтесь на таких питаннях:

1. Опис екологічної проблеми та її причини.
2. Наслідки цієї проблеми для навколишнього середовища та людей.
3. Рекомендації щодо того які заходи можна використати щоб запобігти цій проблемі.

Екологічні проблеми:

1. Забруднення водних ресурсів та відсутність доступу до чистої води.

2. Втрата біорізноманіття та вимирання видів.

3. Забруднення повітря та проблеми глобального потепління.

4. Екологічні наслідки війни та конфліктів

IV. Підведення підсумків

Як ви оцінюєте свою роботу на уроці? Чи сподобалась вам тема уроку?

Abstract

This diploma paper is focused on the ecocritical reading of Margaret Atwood's novel "Surfacing". The following methods have been used throughout the research: ecocriticism, elements of feminist criticism, cultural-historical and close reading.

The first chapter of the study contains the methodological framework of the research. Ecological criticism is a new direction in literary studies, it examines literature from the standpoint of biocentrism. For ecocriticism, man is one with nature, and not a separate object. We have also explored the history of ecocriticism and the stages of its development as a field of literary studies. Finally, we explored ecofeminism, which studies the connection between the exploitation of nature and women by patriarchal societies. The relationship between man and nature is analyzed here from the perspective of gender.

The second chapter provides an insight of the theme of nature in Canadian literature. We have studied the depiction of nature in the works of Canadian writers. Canadian works not only describe the beauty of nature, but also its wildness and danger. Historically, Canadians fought not against other peoples, but against nature itself and its challenges, which inevitably ended in the defeat of man. Moreover, we have explored the notion of "Garrison mentality", as explained by Northrop Frye and the worldview of the border as the origins of the model of the representation of nature in Canadian literature. Canadians made physical fortresses to protect themselves from nature and its adversities, they fenced off from it physically and mentally. Such delimitation also influenced the development of themes of isolation and loneliness in Canadian literature. Isolation from nature and people creates a strong feeling of loneliness.

In the third chapter of the study the ecocritical and ecofeminist readings of Atwood's novel are provided. Despite the fact that the novel was written long before the emergence of ecocriticism as a field of literary studies, it contains almost all of its fundamental principles. The novel also contains allusions to Henry Thoreau's book *Walden, or Life in the Woods*. The motifs of temporary isolation from society, self-education and knowledge of the surrounding world, rejection of consumer culture,

natural economy and ecological thinking, as well as harmonious life with wild nature are common to both works. Atwood's novel depicts the negative impact of the US on Canadian nature, which is an example of the conflict between nature and civilization. The thirst for industrial progress and neglect of the state of nature has led to the fact that Americans are completely detached from the natural world, and consider themselves its masters. Flooding of lakes, massive deforestation, pollution of bodies of water by motorboats, excessive urbanization and urban expansion are destroying not only the US ecosystem, but also affecting Canada, a neighboring country.

The ecocritical analysis of the novel expands the ecological implications of the book. The study concludes that throughout the novel, the main character moves away from the urban society and becomes closer to wild nature. She begins to notice the negative impact of humanity on the environment and its inhabitants. Close contact with nature causes the main character to recover many memories from her childhood, one of the first memories of her life was the feeling of peace in the wild. The experience of a harmonious union with wild nature and the awareness of the damage that humanity has caused to the environment changes the worldview of the main character. The killing of the heron and the magical moment of immersion in the lake, and the consequent spiritual immersion in herself, revive her lost identity and bring her back to herself. This return to nature and pregnancy also returns her to her natural function - the function of mother. This experience is ritualistic for the protagonist, and the last chapters of the novel are dedicated to her transition to a completely new state of existence. The ecofeminist interpretation allows this part of the novel to be revealed more widely. The main character begins to believe in magic, spirits and gods. She believes that by ritually uniting with nature, renouncing everything human and returning to an animalistic state of being, she will be able to bring back her dead parents. Her father's magical amulets and childhood drawings help her on this ritual journey, and the child in her womb is a god to her. Over time, the main character returns to a natural worldview, and realizes that her human nature is, in fact, part of nature itself.